ORTAÇAĞ KORE'SİNİN TARİHSEL GEÇMİŞİ VE ENDÜSTRİYEL HAYATI

Abdulhalik BAKIR*
Ebru Emine OĞUZ**

Özet

Tarihi boyunca çok sayıda hanedanlık tarafından yönetilmiş olan Kore, Asya'nın kuzeydoğu köşesinde yer alan bir yarımada ülkesidir. Batıda Çin, kuzeyde Rusya olmak üzere iki büyük komşuya sınırlanmış; doğu ve güneyde ise Japon adaları ile karşı karşıyadır.

Kurulan ilk Kore devleti olan Eski Joseon, ülke tarihinde süregelen önemli etkilere neden olmuştur. Bu devletin Çin'in Han Hanedanlığı tarafından yıkılması ülke tarihi açısından adeta bir dönüm noktasıdır. Zira bu tarihten itibaren bölgede teşkil edilen dört Çin idari bölgesi, ülkede birçok alanda etkileri halen hissedilen Çin kültürünün yayılmasına sebep olurken; özellikle Konfüçyanizm, Kore'de ticaretten endüstriye, sosyal yaşamdan eğitime varıncaya değin derin izler bırakmıştır.

Ülkede gelişmiş bir para sisteminin olmayışı alışveriş ve vergi toplanmasında her türlü eşyanın kullanılması nakliye hususunda sıkıntılara yol açmıştır. Coğrafi konumu doğrultusunda dünyanın en büyük çaptaki gelgit olaylarının gerçekleştiği bölge oluşu da bir yandan denizciliğin gelişimini önlerken, öte yandan ise pek çok deniz kazasına neden olmuştur. Tüm bu yaşananlar her ne kadar olumsuz bir görüntü sergilese de, vergi karşılığında alınan eşyaların toplandığı bölgeler ekonomik anlamda kalkınırken, seramik endüstrisinin gelişimine de sahne olmuştur. Ayrıca kazalardan çıkarılan seramikler, dönemin seramikçiliği konusunda önemli bilgiler edinmemize yardımcı olmuştur.

Pamuk tohumunun 1370'lerde Güney Çin'i ziyaret eden Koreli bir aydın tarafından ülkeye getirilmesi Kore giyiminde devrim yaratacak ipliğin üretimine sebep olmuştur. Ayrıca ipeğin kutsal addedildiği ülkede ipek üreticiliği daima hanedanlıklar tarafından teşvik edilmiştir. İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle dış dünya ile ticari ilişkilerde bulunduğu anlaşılan Kore'de kılıç üretimi de önemli bir yer tutmakta idi. Ancak Konfüçyanizm öğretileri doğrultusunda, yani güçlü komşularına rağmen, savaşın pek hoş görülmeysi, kılıç ustalarının yurt dışına çıkmasına dolayısıyla da bu alanda üretimin durağanlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Ağırlıklı olarak yabancı kaynaklar kullanılarak hazırladığımız bu çalışmamızda Kore'nin coğrafi konum ve şartların, özellikle de Çin istilasının ardından bu ülke kültürünün benimsenmesiyle şekillenmiş olan Ortaçağ'da Kore devleti ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Hanedanlık, Konfüçyanizm, seladon, seramik, ipek

HISTORICAL BACKGROUND AND INDUSTRIAL LIFE OF MEDIEVAL KOREA

Abstract

Korea is a peninsular country, locates at the north eastern corner of Asia, ruled by numerous dynasties throughout her history. China to the west and Russia to the north Korea has two major neighbours; also at the east and south facing with the Japan islands.

Old Joseon, the first established Korean state had significant continuing effects in the history of the country and the collapse of that state by Han Dynasty China was a turning point. After that

*Prof. Dr. Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

** Doktora Öğrencisi, Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

invasion, while four Chinese administrative regions were established in Korea which led to spread the Chinese culture that is still felt in the country; particularly Confucianism left a great impress in Korea from trade to industry and also social life to education.

In Korea, the lack of an advanced monetary system and instead of it using all kinds of goods in tax collection and trading caused so many difficulties in transporting them. Relating to its geographical location largest tides of the world in that region not only prevented the improvement of maritime but also caused shipwrecks. Although all of them had shown a negative image, regions that the warehouses were established in, at the banks of the sea and river, developed in the economical sense and ceramics industry. Furthermore the ceramics were recovered from shipwrecks helped us to obtain important information about the ceramics of that period.

In 1370's the introduction of cotton seed to the county by a Korean intellectual, who visited South China, led the production of thread that would revolutionize Korea's clothing. Silk production was always encouraged by the dynasties in Korea where fabric of silk was considered sacred. In Korea, commercial relations with the outside world. The sword production also took a crucial place, but through the teachings of Confucianism, in other words, despite her strong neighbours, its (Confucianism) refusing tolerate the war made the sword masters to leave the country that was caused a stagnation in sword production.

Our subject in this study, preparing by using mainly foreign sources is Korea's improvement during the historical process, also her geographical location and conditions; and her being shaped by means of the adoption of Chinese culture after Chinese invasion in medieval era.

Key words: Dynasty, Confucianism, seladon, ceramics, silk

Giriş

Modern İngilizce ad olan 'Kore' 935-1392 yılları arasında hüküm sürmüş olan Goryeo Hanedanlığı¹ndan ileri gelmektedir. Bu isim ülkeye İpek Yolu² aracılığıyla gelen Arap tüccarlar tarafından verilmiştir. Kore Asya kıtasının kuzeydoğu köşesinde yer alan bir yarımada ülkesidir ve adı aslen Goryeo'dan gelmektedir (Jinyoung, Jaeyeong, Jongoh, 2015: 282). Çeşitli hanedanlıkların hükümündeki Kore'nin tarihi M. Ö 2233'ün başlarına kadar dayanmaktadır (Pranav, Katiyar, 2018: 168). Günümüzde Güney ve Kuzey Kore olarak ikiye ayrılmış olan bu toprakların yüz ölçümü 220.911 km karedir. Kore, batıda Çin, kuzeyde Rusya olmak üzere iki büyük komşuya sınırken, doğu ve güneyde 120 millik bir boğaz boyunca Japon adalarıyla karşı karşıyadır. Buna geçen yüzyıldaki

¹ Goryeo (Koryo): Pek az insan bilse de 'Kore' adı Goryeo'dan (918-1392) gelmektedir. Goryeo, Birleşik Silla Krallığından ortaya çıkmıştır. Kuzey Koreli General Wang Geon tarafından kurulmuştur. Eyalet Goryeo ismini veren de kendisidir. Hanedanlığın orta dönemlerinde nüfusunun 3 milyona ulaştığına inanılan hanedanlığın başkentinde ise 500 bin kişi yaşamakta idi (Goryeo Dynasty Educator, 2003: 13).

² İpek Yolu, Doğu Asya ile Orta Asya, Güney Asya ve Akdeniz dünyasını birbirine bağlayan karmaşık, eski ticaret rotasının adıdır. Söz konusu rota M. Ö. 206-M. S. 220 yılları arasında Çin'in Han Hanedanlığı zamanında tarımsal Çin ve bozkır göçebeleri arasındaki sınırlar boyunca, bu iki toplumun çatışma ve anlaşmazlıkları neticesinde ortaya çıkmıştır. Han İmparatorluğu, atların, kokuların, baharatların, mücevherlerin, zücciyelerin ve diğer egzotik toprakların batısına doğru olan arayışlarında Takla Makan Çölü çevresinde bulunan vahalar üzerindeki egemenliğini genişletmiş ve Akdeniz'e kadar ipek göndermiştir. İpek Yolu, Bizans ve Tang İmparatorlukları ipek kültürünün merkezi haline geldiğinde, Avrasya dünyasının yüksek kültürü için modeller oluşturulduğunda, Han ve Roma İmparatorluklarının sona ermesinin yarattığı karmaşadan kurtulmuş ve Ortaçağın başlarında altın çağını yaşamıştır. İslam'ın gelişi ipek kültürünü daha da geniş bir alana yaymış ve böylelikle tekstil ve diğer mallar için genişletilmiş bir pazarın yolunu açmıştır. Bununla birlikte 11. yüzyılda İpek Yolu, Hint Okyanusu'nun deniz yollarından gelen yoğun rekabet nedeniyle düşüşe geçmişti. Kıtalararası İpek Yolu değişimindeki çeşitli katılımcıların bağlantılarını izleme çabası, dünyanın modern çağdan çok önce ekonomik ve ideolojik güçlerle bağlantılı olduğunu ortaya koyacaktır (Liu, 2010: 20).

Amerikan etkisini de eklemek gereklidir (Kim, 2005: 58). Koreliler ülkelerini ufak hatta uzun yıllarca baskı altında kalmış olarak görmektedir (Lew, 2000: 6). Bir diğer Pasifik güç olan Amerika'nın da Güney Kore'de kayda değer stratejik ve ekonomik payı vardır ve hem Kuzey hem de Güney Kore dünya güçleri arasında güç politikasının dayanak noktalarıdır. Kore ılıman kuşakta yer almaktadır. Karasal iklimi Sibiry'a'dan güneye doğru ve Çin'den Sarı Deniz üzerinden doğuya doğru esen rüzgârlarla belirlenir. Burada dört ayrı mevsim yaşamaktadır: sıcak ve nemli geçen yazlar, aşırı soğuk geçen kışlar, ılık ilkbahar ve serin sonbahar. Kore'nin neredeyse tamamı dağlıktır ve sadece beşte biri tarıma elverişlidir. Üzeri derelerle süslenmiş dik kayalık fakat güzel dağları yüzyıllar boyunca kendi sanatçılarına tükenmeyen bir ilham kaynağı olmuştur (Lew, 2000: 6).

Koreliler hem etnik hem de dilbilimsel olarak Çinlilerden farklı olup Moğol ırkının Tunguz koluna dayanan bir Ural-Altay halkıdır (Shultz, 2002: 14). Çok heceli ve eklemeli olan dilleri Türkçe, Moğolca ve Japonca gibi dilleri de içeren Altay dil ailesinin bir koludur. Çin kültürünün Kore üzerinde derin bir etkisi vardır. Bugün Kore kültüründe bulunan Çin'e ait unsurlar Korelilerin çoğunlukla M. Ö. 2. yüzyıldan M. S. 1895'e kadar Çin kültürünü bilinçli ve kasıtlı olarak benimsemelerinin bir sonucudur (Lew, 2000: 6).

Kore toprak sahibi ve hükümet yetkililerinin egemen olduğu aristokrat bir toplumdur. Buna da 'yangban' adı verilmekte idi. Yangban'ın ekonomik desteği, büyük olmamakla birlikte sayıca fazla olan pirinç, arpa arazileri, köylü ya da kölelerin çalıştırıldığı veya kiraya verilen araziler idi. Kore kralı her ne kadar ülkesi üzerinde egemen olsa da yangban sıklıkla kralın yetkilerini denetler ve kısıtlayabilirdi. Aristokrat sınıfının altında, çoğunluğu ufak köylerdeki sazdan çatılı kerpiç evlerde yaşamakta olan çok da fazla güç sahibi olmayan köylüler bulunmaktaydı. Köylü sınıfının altında ise deri işçileri ve şamanlardan oluşan kimsesizlerin oluşturduğu grup yer almaktaydı. Söz konusu grupta tıpkı avukat, hekim ve astronom gibi devlet memuru ve teknik uzmanlardan meydana gelen 'chugin' adı verilen küçük grupta da olduğu üzere babadan oğula geçen bir sistem mevcuttu. Toplumun alt tabakasında ise nüfusun üçte birini teşkil eden esirler bulunmakta idi.

Kore tarihinde değişen hanedanlıklar radikal olarak kültürel ya da sosyal kırılmalara neden olmamıştır. Zira bu değişimlerle kuruluşlar yenilenmekte birlikte devletin bir organı olarak hizmet sunmayı sürdürmüştür. Hatta politik, sosyal ve kültürel yaşamda ağırlığı koyan aileler neredeyse bin yıldan uzun bir süreçte hâkimiyetlerini devam ettirmişlerdir. 10. yüzyılın ardından ülke sınırlarında fazla bir değişim meydana gelmemiş, ancak taşra sınırlarındaki bazı ufak tefek düzenlemeler ise 11. yüzyıl sonrasında gerçekleştirilmiştir. Bu durumda coğrafya büyük bir rol oynamış, yarımada doğal bir coğrafi bölüm teşkil etmiştir. Yarımada'daki bu coğrafi bölüm bir dizi kuruluş, toplumu bir arada tutan değerlerin Korelilerce geliştirilmesiyle başarı sağlamıştır. Ülke zaman zaman kendisinden daha büyük ve bir o kadar da zorlu komşuları tarafından istila edilse de politik ve sosyal düzen daima etkileyici bir esneklik ortaya koymuştur (Seth, 2010: 4).

Kore'nin, Asya'nın medeniyet anlamında gelişimine katkısı doğrudan ve de dolaylı yollardan olmuştur. Ülkeyi terk eden Korelilerin bir kısmı tekrar yarımada'ya geri dönerken, diğerleri ise yurt dışında kalmaya devam etmişlerdi. Kore miras ve tarihi ister yarımada'da, ister yurt dışında yaşayan Koreliler için o günün sosyal, ekonomik ya da politik endişelerinden daha derin bir anlam taşımaktadır. Koreliler, tarihlerinin büyük bir bölümünde kendilerini diğer insanlardan ayrı, yalnız olarak görmemişlerdir. Uygur davranışların en iyileri olarak kabul ettiklerini almış ve başkalarına aktarmışlardır (Yi, 2002: 141).

1. Kore Hanedanlıkları

Kore’de ortaya çıkan Yontma Taş Devri’ne ait pek çok eser, insanların bu yarımada en az M. Ö. 500.000 yılından itibaren yerleşmeye başladıklarını göstermektedir. Yontma Taş Devri’nde Yarımada’da yaşayan insanların, bugünkü Korelilerin ataları olduğunu söylemek için henüz erken olsa da pek çok arkeolog Cilalı Taş Devri’nde M. Ö. 3000 yılından yine M. Ö. 11. yüzyıla kadar Şaman kültürünün etkisi altında tarak desenli ve açık kahverengi çömlekler yapan yarı göçebe insanların günümüzde Koreli olarak tanımlanan ırkın bir uzantısı olduğu konusunda hemfikirlerdir. Keşiş Iryon³’ün tarihi kayıtları olan *Üç Krallık Vaka-i Namesi*’nde (1285) geçen efsaneye göre ilk Kore devleti Eski Joseon M. Ö. 2333 yılında ulusal öncü Tan’gun⁴ tarafından kurulmuştur. Tan’gun efsanesi hem Kuzey hem de Güney Kore mitolojisinde önemli bir unsur olarak kalırken, antropolojik bulgular Kore’nin en eski politik yapıları olan şehir devletleri veya beyliklerin M. Ö. 11. yüzyıldan itibaren Bronz Çağı’nda görülmeye başladığını göstermektedir. M. Ö. 5. yüzyılda Korelilerin Çin aracılığıyla demirle tanışmalarının sonucunda daha fazla politik ilerleme kaydedilmiştir. Eski Çin tarih kayıtları M. Ö. 4. yüzyıldan itibaren 2. yüzyıla kadar Mançurya⁵’da ve Kore Yarımadası’nda çok sayıda kabile devletinin ortaya çıktığını göstermektedir. Bunlara Kuzey Mançurya’daki Sungari Nehri yatağında bulunan Puyo ve Han Nehri’nin güneyindeki Chin de dâhildir. Daha sonra Chin Devleti yarımada’nın güney bölgesinde Mahan, Chinhan ve Pyonhan⁶ olmak üzere üç yerel ön krallığa ayrılmıştır (Lew, 2000: 6).

1. 1. Eski Joseon Dönemi (M. Ö. 2333)

Geniş toprakları Taedong Nehri’nden Liao Nehri’ne kadar uzanan Eski Joseon şüphesiz eski Kore devletlerinin en gelişmiş olup, Tan’gun efsanesinden geldiğini savunan krallar tarafından başarıyla yönetilmiştir. M. Ö. 3. yüzyıldan önce, sürekli kuzeye doğru ilerleyen savaşçı Çin devletlerinin baskısı nedeniyle Eski Joseon’un başkenti, Liatung⁷ Yarımadası’ndan bugünkü Pyongyang⁸’a taşındı. Daha sonrasında Eski Joseon Krallığı Çin’in kuzeyinden gelen Wiman adında Koreli-Çinli bir ilticacı tarafından ele geçirilmiştir. M. Ö. 108’de eski Han Hanedanlığı imparatoru Wu, Wiman Joseon’a saldırarak son vermiştir. Daha sonra Çinli Han tarafından fethedilen Kore topraklarında dört idari bölge kuruldu. Ancak yerel nüfusun güçlü direnişinden dolayı Lelang⁹ hariç

³ Keşiş Iryon (1206-1289) (Lee, 1984: 167): Budist Rahip (Lee, 1996: 192).

⁴ Tan’gun: Kore’nin ilk mitolojik kralı idi. İ. Ö. 2333 yılında kral olmuştur. Hakkındaki efsane ise şöyledir: Bir ayı ve bir de kaplan vardır. İnsana dönüşebilme arzusundaki bu hayvanlar yüz gün boyunca gün ışığından uzak bir mağarada pelin otu ve sarımsak ile beslenirler. Hızlıca büyüyen kaplan mağarayı terk eder, atı ise geçen üç haftanın sonunda büyüleyici bir kadına dönüşür. İşte bu kadın Tan’gun’un annesidir. Bu mit, Korelilerin kendilerini tanrısal orijinli addetmeleri adına büyük önem taşımaktadır (www.britannica.com).

⁵ Mançurya: Doğu Asya’da bugünkü Çin’in kuzeydoğusu ve Rusya’nın Primorski bölgesini kapsayan tarihi bölge. Batısında İç Moğolistan, güneyinde Çin, kuzeyinde Doğu Sibirya, güneydoğusunda Kore bulunmaktadır. En önemli bölümü ise Güney Mançurya’dır. Ülke, sıradağlar, geniş bir ova ve nehir sistemlerinden oluşmaktadır. Öyle ki, ülkenin iç bölgelerine kadar uzanan bu nehirler önemli nakliye yolları ve doğal/politik sınırları belirlemektedir (Howe, 2007: 33).

⁶ Mahan-Chinhan-Pyonhan: Kore’nin üç krallığı olan Mahan (Bakan), Chinhan (Shinkan) ve Pyonhan (Benkan) 3. yüzyılın boylarıdır. Bunlar her ne kadar farklı coğrafik ve politik gruplar olsalar da tek krallık altında toplanmaktadırlar (Japanese Culture..., 2004: 15).

⁷ Liatung (Liaotung / Liaodong): Kuzey Çin’de bir yarımada. Bölgenin önemli mineral merkezidir. Özellikle altın madeni açısından oldukça zengindir. Litosferik mimari ve yapısal gelişiminin aydınlatılması bölgedeki altın araştırmacılar için önem arz etmektedir (Zhang, 2019: 1).

⁸ Pyongyang: iki bin yıl süresince Kuzey Kore’nin yarısının merkezî gücü olarak hizmet vermiştir. Günümüzde dünyanın en merkezi siyasi sisteminin kalesi durumundadır. ‘Kim’ ailesi rejiminin güç odağı ve Kuzey Kore’nin başkenti olan Pyongyang, Taedong Nehri’nin iki yakasına konumlandırılmıştır (Collins, 2016: 7).

⁹ Lelang: Kore’de İ. S. 1 - 300 yılları arası Lelang Dönemi olarak adlandırılmaktadır (Barnes, 2001: 83).

tüm idari bölgeler kısa sürede geri çekildi. Kore'nin kuzeybatı bölgesinde Pyongyang yakınlarında kurulan Lelang idari bölgesi yükselen bir bölgesel güç olan Koguryo¹⁰ tarafından M. S. 313'te ele geçirilene kadar varlığını sürdürmüştür. Tıpkı Romalı birliklerin Britanya adalarını işgal ettiğinde yerli Britanyalıları etkilemeleri gibi, dağılmadan önce bu idari bölge de yerli Kore nüfusu üzerinde derin bir politik ve kültürel etki bırakmıştır. Bu Çin idari bölgeleri, başta kavramsal yazı sistemi ve Konfüçyüsçülük olmak üzere eski Çin kültürünü Kore yarımadasına yayan bir aracı işlevi görmüştür. Koreliler daha sonra bu Çin öğretilerini Japonlara da geçirmişlerdir. Lelang idari bölgesinde, Koreliler bir süre sonra benimseyecekleri bir yönetim şekli olan Çin modeli bir merkezi monarşiye maruz kalmışlardır. Günümüzde Çin etkisinin gücü Kore'nin Konfüçyüsçülüğe dayalı yasalarında, politik normlarında ve bürokratik kurumlarında halen hissedilmektedir (Lew, 2000: 6).

1. 2. Koguryo Dönemi (M. Ö. 37-M. S. 668)

1500 yıl boyunca Kore sadece üç hanedanlık tarafından yönetilmiştir. Söz konusu hanedanlıklar öylesine dayanıklı ve dirençliydi ki yarımada hâkimiyet kurmak uğruna 13. ve 14. yüzyıllardaki Moğol ve Japon savaşlarına dahi karşı koyabilmişlerdir (Kim, 2005: 4). Koguryo (M. Ö. 37-M. S. 668) ilk olarak güney Mançurya'daki Yalu Nehri'nin orta kısımlarında kurulmuş olup üç krallık arasında siyasi ve kültürel olarak en gelişmiş olanıydı. Beşinci yüzyılda gücünün zirvesinde olduğu zamanlarda, Kore yarımadasının kuzey yarısını ve güney Mançurya'yı kaplayan geniş bir alanı kontrol eden bir imparatorluk idi. Giderek savaşçı olan Koguryo, başkentini 427 yılında Pyonyang olarak ilan etmiş ve esasen Çinleşmeye dayanan kültürel bir gelişim izlemiştir. Kore'nin ilk Ulusal Konfüçyüs Akademisi 372 yılında Koguryo'da kurulmuştur. Aynı yıl Koguryo Üç Krallık arasında Budizmi devlet destekli din olarak kabul eden ilk krallık olmuştur. Koguryo Tang ve Silla kuvvetlerinin kendisine karşı oluşturduğu koalisyonla mücadele edemediği için 668 yılında yıkılmıştır. Daha sonra Koguryo'nun eski halkı 698 yılında Kore'nin kuzeyiyle Mançurya'nın doğu uzantısında yer alan Koreli-Mançuryalı karışık bir devlet olan Balhe¹¹'yle birleşti. Geriye kalan Koguryo aristokratları çoğunlukla Malgal halkından oluşan Balhe nüfusunda egemenlik kurdu. 8. yüzyılın sonlarında gücünün zirvesinde, Balhe'nin kontrolü, komşuları Çin ve Japonya'dan "Deniz Ötesindeki Doğu'nun Refah Krallığı" unvanını kazanarak kuzeydoğu Kore'nin büyük kısmına ve güneydoğu Mançurya'nın tamamına yayılmıştır. Balhe, Çin'in kuzeyinde 947 yılında Liao Hanedanlığı¹²'ni kuran Mançuryalı kavim Kitanlar¹³ tarafından 926 yılında yıkılana kadar bölgedeki hâkimiyetini sürdürmüştür. Balhe'nin yıkılışından sonra, Kore bir daha hiç bir zaman Mançurya üzerinde hâkimiyet kazanamamıştır (Lew, 2000: 7).

¹⁰ Koguryo: (M. Ö. 37-M. S. 668) ilk olarak güney Mançurya'daki Yalu Nehri'nin orta kısımlarında kurulmuş olup üç krallık arasında siyasi ve kültürel olarak en gelişmiş olanı idi (Lew, 2000: 7).

¹¹ Balhe: (Balhae): (M. S. 698-926) Mançurya'da bir krallık. Komşuları Kore Birleşik Silla Krallığı ve Tang Çin ile hem barışçıl hem de etkileşime giren önemli bir bölgesel güç idi (www.ancient.eu/Balhe).

¹² Liao Hanedanlığı (907-1125): Hanedanlık, Khitan göçebelerinin bugünkü kuzeydoğu Mançurya Bölgesi ve Çin'in İç Moğolistan Otonom Bölgesi şehirlerinden müteşekkil idi. Ayrıca bir Çin hanedanlık adı olan 'Liao'yu benimseyen Khitan, fethettiği yerleri yönetmek için ikili hükümet oluşturmıştı (www.britannica.com).

¹³ 10. yüzyılın başlarından Moğol istilasına kadar Orta Asya tarihinde oldukça büyük güç sahibi olmuş bir kavimdir. W. Eberhard Kitanları şu bilgilerle tanıtır: "Miladi dördüncü yüzyılın ikinci yarısında Güney batı Mançurya ve Moğolistan'ın doğusunda görülürler. Wei sülalesi zamanında (385-549) bunlardan ayrılmışlardır. Haraç olarak at verirler. En eski kayıtlar Chin-shu'dadır. Burada bir kere Gavli'lerle başka bir kez de Ku-muhilerle birlikte zikredilirler. 400 yıllarına doğru Muyunlar tarafından mağlup edildiler. Kitanlar Çince tarih kaynaklarında Hunların evlatları olarak gösterilmektedir. (Avirmed, Enkhbat, 2011: 1).

1.3. Bekje Dönemi (M. Ö. 18-M. S. 660)

Milattan önce ilk yüzyılda ortaya çıkan ikinci büyük Kore asıllı krallık Bekje (M. Ö. 18-M. S. 660), Koguryo'yu kuran Puyo halkının imkânlarıyla bugünkü Seul¹⁴'un çevresinde kurulmuştur. Bu insanlar aynı zamanda Kore'nin güneybatısındaki yerli Han (Koreli) etnik gruplarını ele geçirip kendilerine katan insanlarla aynıydı. Bekje, Kore'nin en verimli tarım arazileri elinin altında olduğu için kısmen zengin ve gelişmiş bir krallık haline gelebilmiştir. Bekje'nin gelişen kültürü, dördüncü yüzyılın sonlarında ilk olarak Çin tarafından Koguryo'ya getirilen Budizm ve Konfüçyüsçülük'ten etkilenmiştir. Bekje, Yamato Japonya'sıyla¹⁵ sıcak ilişkiler kurmaya çalışırken Japon adalarına kıtaya ait kültürü taşıyan bir köprü görevi görmüştür. Maalesef Bekje'nin yönetici sınıfı ve genel nüfusu arasındaki etnik farklılıklar güçlü ve birlik içerisinde bir ülke olmasını engellemiş; militarist komşusu Koguryo tarafından maruz kaldığı sürekli tehditler karşısında ise başkentinin yerini iki kez değiştirmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Bekje, 6. yüzyılın ikinci yarısında stratejik olarak avantajlı olan Naktong Deltası'nın ve Han Nehri ağzındaki bölgenin kontrolünü Silla'ya karşı kaybetmiştir. 660 yılında, Silla Çin'in Tang Hanedanlığı ile güçsüz durumda olan Bekje Krallığı'na karşı ortak bir saldırı düzenlemiştir. Bu karmaşada Bekje, Japonya'dan destek almasına rağmen krallık daha fazla karşı koyamayarak yıkılmıştır. Yenilginin ardından yıkılan krallıktan geriye kalan sığınmacılar Japonya'ya akın ederek Kore Boğazı üzerinden Çin etkisi altında kalmış Kore kültürünün taşınmasında etkili olmuştur (Lew, 2000: 7).

1.4. Silla Dönemi (M. Ö. 37-M. S. 935)

İlk yüzyılda ortaya çıkan üçüncü yerel krallık Silla (M. Ö. 57-M. S. 935), bugünkü Kyongju çevresindeki bölgede yer alan küçük bir şehir devletinden gelişmiştir. Silla'nın siyasi ve kültürel gelişimi, kısmen yönetici sınıfının komşularınıninkine kıyasla tutucu ve temkinli olmasından dolayı diğer iki krallığına nazaran çok daha yavaş olmuştur. Silla 535 yılına kadar, yani Bekje ve Koguryo'dan bir buçuk yüzyıl sonra, Budizmi benimsememiştir. Ancak uzun vadede Silla, siyasi bünyesinde bulunan kurumsal kuvvetlerin çeşitliliği sayesinde komşularını gölgede bırakmayı başarmıştır. Etnik olarak heterojen oluşu yöneten ve yönetilenleri arasında çatışma yaratan Bekje'nin aksine Silla'nın ilkel demokratik kurumu Soylular Meclisi (*Hwabaek*) yönetici aristokratları arasında dayanışmayı teşvik eden birleştirici bir güç işlevi görmüştür. Ayrıca Kemik Sınıfı Sistemi (*kolp'um*) olarak bilinen çok sınıflı sosyal yapısı, merkezi bir devletin oluşmasında gerekli olan istikrarı sağlamıştır. Silla kralları Çiçek Savaşçıları¹⁶ (*Hwarang - do*) olarak bilinen eşsiz bir yarı askeri eğitim

¹⁴ Seul: Güney Kore'nin başkentidir. Seul, 5 bin yılı aşkın bir süredir Kore tarihinde ulusun kalbi olma yerini asla yitirmemiştir (Unesco: Design of..., 2002: 6). Joseon Hanedanlığının kurucusu Taejo'nun Seul'u yeni başkent yapmasıyla birlikte yani İ. S. 1394 yılında şehir şekillenmeye başlamıştır (Unesco: Design of..., 2002: 5).

¹⁵ Yamato Dönemi: Japon imparatorluk sarayının ülkeyi, daha sonra Yamato eyaleti olarak bilinen günümüzdeki Nara Vilayetinden yönettiği döneme verilen ad (www.ancient.eu).

¹⁶ Çiçek Savaşçıları: Bölgedeki üç krallıktan biri olan antik, olağanüstü bir gruptur. Daha çocukken elit tabakasındaki ailelerden seçilen ve birer savaşçı olarak eğitilen, soylu olduğu kadar bakımlılıklarıyla ün yapmış çocuklar idi. M.Ö. 37'den M. S. 676 yılına kadar süren Üç Krallık dönemi Eski Kore Koguryo, Baekje ve Silla olarak üçe ayrılmıştı. Bu devletler arasında sonlanan Silla birleşik bir devlet kurmuştu. Bunun arka planında ise elit savaşçı grup olan Hwarang'ın faaliyetleri bulunmaktaydı. Hwarang üyeleri genellikle dağlara tırmanır ve becerilerini daha iyi seviyeye taşımak için de tek başlarına mağaralara giderlerdi. Üst düzey Hwarang mensupları uzman kimselerce yetiştirilirdi. Hwarang'ın ideolojik nitelikleri Kore kültürel mirasının bir parçası olup, akademik ilgiyi hak etmektedir. Hayatlarını ulusuna adan Hwarang üyeleri nedeniyle bu birlik bir sadakat

kurumu aracılığıyla kendini adanmış birçok askeri lideri bir araya getirebilmiştir. 648 yılında Sarı Deniz üzerinden Çin'in Tang Hanedanlığıyla ittifak kurmalarının da gösterdiği gibi, Silla liderleri aynı zamanda uluslararası diplomaside de uzmanlardı (Lew, 2000: 9).

551 yılına kadar Silla aynı zamanda Koguryo ve Bekje'den Han Nehri havzasını da almayı başarmıştı. Böylece Çin'e direkt uzanan bir deniz yolunu ele geçirmiş olan Silla böylelikle Kore yarımadasındaki rakiplerini ortadan kaldırma işine yoğunlaşabilmişti. Silla, Çin'in Tang Hanedanlığından aldığı askeri destekle 660 yılında Bekje'yi yıkmış ve sonrasında Koguryo'ya da üstün gelerek 668 yılında bütün yarımada'yı birleştirmiştir. 668 yılında Silla Krallığının adayı birleştirmek üzere Koguryo'yu istila etmesi Büyük Silla döneminin başlangıcı olmuştur (668-892). Bu olayın, Kore'nin başlangıcı olduğu tartışılabilir ancak Kore tarihi adına bir dönüm noktasını teşkil ettiği muhakkaktır. Kore yarımadası bugün ikiye ayrılmış olsa dahi bu tarihten itibaren uzunca bir süreyle tek ülke olarak kabul edilmiştir. Hatta Koreliler bugün bile halen bu bölünmenin geçici olduğu ve yeniden birleşileceğini ümit etmektedirler (Kim, 2005: 7). Krallık, Tang'ın bütün Kore yarımadasını sömürgeleştirmeye dair gizli niyeti Silla'nın yeni alanını tehdit edene kadar eski müttefiki Tang'a karşı sekiz yıllık bir savaşa girmişti. Silla 676 Tang-Silla Savaşı olarak bilinen bu karmaşanın galibi olmuş ve böylece Taedong Nehri'nden Wonsan Koyu'na kadar uzanan hattın altındaki yarımadanın güneyinde kalan bölgenin üçte ikisinin hâkimi olmuştur. Bugün milliyetçi Kore tarihçileri, Silla'nın Koreli rakiplerini yenmek için Çin'den askeri destek alma kararını sorumlu tutarak, hala Kore'nin Mançurya üzerinde hâkimiyet kaybetmesinin yasını tutmaktadırlar. Ancak Silla'nın diğer iki krallık üzerindeki nihai hâkimiyetinin tarihsel önemi de göz ardı edilmemelidir. Silla'nın toplumu ve kültürü, sonrasında gelişen Kore tarihinin ana akımı olarak işlev görmüştür ve bu nedenle modern Güney Kore tarihçileri Silla'yı Kore geleneklerinin asıl taşıyıcısı olarak görmektedir (Lew, 2000: 9).

Silla Hanedanlığının başkenti olan eski Gyeongju¹⁷ (İ. Ö. 57-İ. S. 935) Tapınağı'ndan kazılarda çıkarılan arkeolojik kalıntılardan Silla'nın diğer ülkelerle süregelen bir bağlantısının varlığı anlaşılmaktadır. Kazılardan elde edilen objeler arasında çok sayıda, dünyanın diğer bölümlerine-Batı Asya'ya- ait şeyler bulunmaktadır. Özellikle Roma tarzı cam eşyalar, Silla'nın Batı dünyası ile arasında ticaretin söz konusu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Gyeongju'daki tapınaktan çıkarılan eşyaların önemli bir bölümü 5. ve 6. yüzyıllara aittir. Uzmanlara göre 4. ve 5. yüzyıllarda Akdeniz kıyılarında üretilen bu cam eşyalar Batı Çin'e sınır olan ülkelere denizyolu aracılığıyla Silla'ya ulaşmıştır. Kalıntılar arasında ortaya çıkan antik mücevheratlar ise Taşkent ve Semerkant'ta üretilmiş ve yukarıda da adı geçen tüccarlar tarafından Silla'ya getirilmiştir. Bir diğer önemli ürün grubu da Arap Yarımadası ve Batı dünyasından Silla'ya ithal edilen lezzetlendirici ot ve baharatlardır. Saf yüнден imal edilmiş olan Pers halı ve kilimlerinin Silla halkı tarafından tanınması İpek Yolu aracılığıyla olmuştur. İşte bu yüzden Silla Hanedanlığının kültürel değişimi sadece Asya ile sınırlı kalmamış, İslam ve Avrupa dünyasına doğru da genişlemiştir (Unesco, ty: sy).

1. 5. Birleşik Silla Dönemi (M. S. 668-935) ve Geç Üç Krallık Dönemi

Birleşik Silla döneminde (668-935) istikrarla sürdürülen barış ve refah göze çarpmaktadır. Hükümdarları, o zamanlar Doğu Asya'nın egemeni ve dünya medeniyetinin rakipsiz merkezi olan

birliği haline gelmiştir. Çok uzun yılların ardından Hwarang ideolojisi, günümüzde büyük merak uyandırmakta ve çeşitli eğitim alanlarında uygulanmaktadır (Ok; Park, 2016: 1).

¹⁷ Gyeongju (Kyongju): Eski Silla Krallığı'nın (İ. Ö. 57-İ. S. 935) başkentidir. Silla'nın bir milenyum boyunca politik ve ekonomik merkezi konumunda olan Gyeongju, takip eden bin yılda ise arkeolojik olarak 20. yüzyılın başlarında keşfedilene kadar insanların gözünde önemini yitirmiştir (Kim, 2017: 169).

Tang ile uyumlu ilişkiler sürdüren Silla, kısa zamanda vergi veren bir devlet haline gelmiştir. 8. ve 9. yüzyıl boyunca Silla Korelileri, sıkı bir şekilde kendi öz kültürlerini korurken yoğun bir şekilde Tang modeli siyasi ve yasal kurumlarını alıntılararak Çin kültürünü benimseme konusundaki çabalarını da iki katına çıkarmıştır (Lew, 2000: 9).

Birleşik Silla döneminde Budizm devlet dini olarak kabul edilmiş ve toplumun hem üst hem de alt sınıflarından büyük ilgi görmüştür. Kyongju¹⁸'daki her ikisi de 751 yılında yapılmış olan Sokkuram¹⁹ ve Bulguksa²⁰ Tapınağı, zirvesinde olduğu dönemlerde Silla'nın Budist kültüründeki görkeminin kanıtıdır. 682'de Ulusal Konfüçyüs Okulu²¹'nin kurulmasından da anlaşılacağı üzere Silla hükümdarları tarafından Konfüçyüsçülük de ilgi görmüştür. Birleşik Silla döneminde birçok Silla bilgini, rahibi ve tüccarı dini hakikat, ün ve servet arayışı içinde, Tang Hanedanlığının Çinli olmayanlara karşı yürüttüğü kozmopolit politikadan yararlanarak Çin'e seyahat etmiştir. Tang'ın başkentindeki Silla rahiplerinden biri olan Hyech'o²², 8. yüzyıl başlarında Budist ilkeleri arayışı içerisinde Hindistan'a seyahat etmiş ve ünlü seyahatnamesi *Beş Hint Ülkesine Yolculuk Hikâyesi*²³'ni yazmıştır. 10. yüzyılda Koreli bir tüccar-maceracı olan Chang Po-go²⁴, Shandong²⁵ Yarımadası'nda bir servet kazanarak Sarı Denize hâkim olan çok zengin bir tüccar olmuştur.

¹⁸ Kyongju: Bkz. bu makale dipnot no: 17, Gyeongju maddesi (Kim, 2017: 169).

¹⁹ Sokkuram (Seokguram) Tapınağı: Silla döneminde (M. S. 668-935) inşa edilen tapınak Bulguksa Tapınağı ile yan yanadır. Seokguram Tapınağı çeşitli mimari, matematiksel özelliklere sahip Budist taş sanatını temsil eden Antik Kore Silla Hanedanı'nın en önemli alanıdır. Evrensel değeri ve Kore Budist kültürünü dünya çapında temsil eden bir şaheser olması nedeniyle Aralık 1995'te Unesco tarafından Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir (Park; Kim, 2017: 379 -384).

²⁰ Bulguksa Tapınağı: Olağanüstü öneme sahip dini mimari bir kompleks olan tapınak 774 yılında inşa edilmiştir. Taştan terasların üzerinde çok sayıda ahşap binadan oluşmakta ve aynı zamanda da bir Budist tapınağıdır. Ancak asit yağmurları, hava kirliliği, Doğu Denizi'nden gelen yoğun tuz içeren hava ve taşların yüzeyinde zamanla oluşan yosunlar tapınağın yapısını tehdit etmektedir. Bu durum ise yetkililer tarafından izlenmekte olup, gerekli önlemler alınmaktadır.

²¹ Ulusal Konfüçyüs Okulu: Konfüçyüs azizleri, kraliyet tarihi ve krallar hakkında bilgiler öğretilmektedir. Budizm'in Konfüçyüs doktrini tarafından kötü şekilde değerlendirilmesinden itibaren üst düzey resmi yetkililerin ortaya çıkan ağır yaptırımlarından dolayı Konfüçyüs Akademisi Budist tapınağına dönüştürülemedi (Han, 2014: 178). Joseon Dönemi (1392-1910) süresince Kore siyasetinde heteronomik gücü temsil etmiştir. Ayrıca okul çift yönlü eğitime sahip oluşu, bürokrat ve en parlak öğrencileri bir araya getirmesinin desteğiyle farklı fikirlere sahip uygar bir toplumun oluşumuna yardımcı olmuş; böylelikle de öğrenim ve hanedanlık ideolojisi yönetimini muhafaza ederek en üst seviyede bir eğitim kurumu olmayı sürdürmüştür (Han, 2014: 185).

²² Hyecho (Hye Ch'o): Kore doğumlu, Silla rahiplerinden Hyecho, 724 yılı civarında denizyolu ile Çin'den Hindistan'a gitmek üzere yola çıkmış ve üç yılın ardından karayolu ile Çin'e dönmüştür. Söz konusu üç yıl içerisinde ise modern dönem öncesi bile hiç bir Budist rahibin dahi gidemeyeceği kadar uzağa seyahat etmiştir (Lopez, 2017: XV).

²³ Beş Hint Ülkesine Yolculuk Hikâyesi: Kore bir Budist rahip olan Hyecho'nun 8. yüzyılda ülkesi Çin'den Hindistan'a yolculuğunu konu alan günlüğünden esinlenilerek yazılan bir kitaptır. Kitapta, döneme ait İpek Yolu toplumları, Orta Asya'daki siyasi durumlar ve Hindistan'daki Budist eyaletler konu edilmiştir. Hyecho ayrıca bölgede bu süreçteki Müslüman kültürünün etkisinden de bahsetmiştir. İngilizce'ye çevrilmiş olan eser, Hint ve Orta Asyalı tarihçiler kadar Budizm'in tarihine genel anlamda ilgi duyan kesimin dikkatini çekmektedir (Hye Ch'o, ty: sy).

²⁴ Chang Po-go (?-846): İsmi, 9. yüzyılın başlarında Kore'nin doğu Asya'daki denizcilik egemenliği ile eşanlamlı olan gezgin ve tüccar prentir. Bir zamanlar Çin, Kore ve Japonya arasındaki okyanus ticaretini kontrol altında tutan ve sayısı 10 bini geçen mürettebata sahip olan özel bir donanma kurmuştur. 837 yılında ülkedeki taht mücadelesinde yer almıştır. Öldüğü, daha doğru bir ifadeyle cinayete kurban gittiği tarih her ne kadar geleneksel olarak 846 olarak verilse de, olayın bunun birkaç yıl öncesinde gerçekleşmiş olması muhtemeldir (www.britannica.com)

²⁵ Shandong Yarımadası: Shandong, Çin'in kıyı bölgesidir. Yarımada Sarı Deniz ve Bahai Denizi ile karşı karşıya olup, Sarı Nehir Deltası'nı da içermektedir. Sarı Nehir'e uzanan oldukça bereketli bir araziye sahiptir.

Daha önceki hiçbir hanedanlıkta Koreliler, Silla Korelilerinki kadar Doğu Asya'da adlarını duyuramamışlardı. 10. yüzyıldan sonra hem Çin hem de Kore sınırlarının dışındaki dünyaya karşı daha içe dönük bir politika benimsemişlerdir (Lew, 2000: 11).

Kore tarihinde varlığını en çok sürdüren hanedanlık olan Silla, yarımada üzerinde zengin ve yoğun bir hâkimiyet sürmüştür ancak dokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru zayıflamaya başlamıştır. Krallığın gerilemesi kısmen kemik sınıfı sistemiyle ilgili zorluklardan kaynaklı idi. Dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Silla, Geç Bekje (892-936), Geç Koguryo (901-918) ve Birleşik Silla olarak tanımlanan üç bölge arasındaki mücadeleyi içeren bir iç savaş durumuna girmiştir. Toplu olarak bu üç yapı '*Geç Üç Krallık*' olarak bilinmektedir. Sonraki Koguryo'nun devlet başkanlığı yapan ve nüfuzlu bir general olan Wang Kon²⁶ (Kral Taejo, 918-943) ise bu kargaşalı dönemin (892-936) nihai galibi olmuştur (Lew, 2000: 13).

1. 6. Goryeo Hanedanlığı Dönemi (918-1392)

Geleneksel olarak tarihçiler Kore'de ortaçağın 918 yılında Goryeo Hanedanlığının kuruluşuyla başladığını ifade etmektedir. Hanedanlara göre yapılan dönemleştirme önemli sosyo-ekonomik değişimlerle örtüşmemektedir. Tarihte bu tür değişimler genellikle yeni bir hanedanlığın ortaya çıkışından önde gelmektedir. Bu yüzden Kore'de ortaçağ Birleşik Silla'nın politik, ekonomik ve sosyal kurumlarının yozlaşmaya başladığı 9. yüzyılın ilk dönemleri olarak kabul edilmektedir (Kim, 2005: 52).

936 yılında Silla'nın yenilgiye uğraması ile Goryeo (Koryo) Hanedanlığı²⁷, Joseon Hanedanlığının kurulduğu 1392 yılına kadar 500 yıl hüküm sürmüştür. Bu hanedanlık zamanında edebiyat gelişmiş; Budizm²⁸ önem kazanmış ancak sonraları Konfüçyanizm'in yayılmasıyla ikinci plana düşmüştür.

12. yüzyılın başlarında Kore ve Song Çin²⁹ ilişkileri oldukça derinleşmiştir. Song Çin ilişkileri oldukça derinleşmiştir. Song Çin'in, Jin³⁰'e karşı kendilerini savunabilmek için Goryeo ile ilişkilerin sıkılaştırılmasına ihtiyacı vardı. Böylelikle Song Çin'e giden Koreli elçilere haraç toplayan kişiler olarak bakılmazken, ülke eşit diplomatik statü ile gelen büyükelçileri bu şekilde değerlendirmemiştir (Kim, 2005: 58). Goryeo, Song Çin ile Jin tehdidine karşı güvenlik elde etmektense karşılıklı olarak ticaret ve kültüre daha fazla önem vermiştir. Bu süreçte sadece elçilerin resmi ticareti gelişim göstermekle kalmamış, özel ticaret de gelişmiştir. Koreli tüccarlar hammadde (altın, gümüş, bakır ve

Ayrıca yarımada'nın sahip olduğu ılıman iklim Çin'in en önde gelen tarım merkezi durumuna gelmesine yol açmıştır (Mizuho, ty: 2).

²⁶ Wang Kon: Koreli yönetici (www.britannica.com).

²⁷ Goryeo Hanedanlığı (918-1392): Birleşik Silla Krallığı'ndan ortaya çıkmıştır. Kuzey Koreli General Wang Geon tarafından kurulmuştur. Eyalet Goryeo ismini veren de bu generaldir (Goryeo Dynasty Educator..., 2003: 13).

²⁸ Batı dillerinde Buda'nın kurduğu din olarak tanımlanan Budizm, milâttan önce 6. yüzyılda Hindistan'ın kuzeydoğusunda doğan, Brahman ve kast sistemine karşı çıkan, soyut metafizik tartışmaları bir yana bırakarak duyguları dizginleme, ahlaken temizlenme, insanları eşit görme, insanlar ve diğer canlılara sevgi ve şefkat duyma gibi ilkelere dayanmaktadır (Günay Tümer, www.islamansiklopedisi.org).

²⁹ Song Çin (960-1279): Bu hanedanlık, ülkenin en parlak döneminde hüküm sürmüştür; 1127'den sonra ise sadece Güney Çin'de yönetilen hanedanlık genel olarak Bei (Kuzey) ve Nan (Güney) Song olarak ikiye bölünmüştür (www.britannica.com).

³⁰ Jin (Jurchen) Hanedanlığı: 'Altın' manasına gelen Jin, M. S. 115 ile 1234 yılları arasında Çin'in bir bölümü, Moğolistan ve Kuzey Kore'de hüküm sürmüştür. Mançurya kökenli olan Jin, M. S. 1127 yılından Moğolların eline düşene dek, komşusu Liao İmparatorluğu'nu fethederek Büyük Asya Ovası'nın hâkimi durumuna gelmiştir. Ancak, söz konusu Jin, M. S. 266-316 tarihleri arasında Çin'de hüküm sürmüş olan Jin ile karıştırılmamalıdır (www.ancient.eu).

ginseng, altın ve gümüş eşyalar, kitap, kâğıt, fırça, pervane, çiçek desenli hasır) ihraç ederken; Çinli tüccarlar ise ipek, seramik, tıbbi bitkiler, parfüm ve müzik enstrümanları getirmişlerdir (Kim, 2005: 58). Goryeo Hanedanlığının (936-1392) göze çarpan özelliklerinden biri kraliyet ailesiyle yakın ve doğrudan bağlantılı olan sivil aristokratik soyun yönetici organı idi. Eski Goryeo hükümdarları Güney Çin’de gerilemekte olan Song devletiyle samimi diplomatik, ticari ve kültürel ilişkiler kurmuştur. Aynı zamanda, Liao³¹ ve Jin hanedanlıklarını kurmayı başaran ve Kuzey Çin’den tehdit oluşturan Khitan ve Nuzhen³² kabilelerinden uzak durmuştur. Çin kültürünü benimseme çabaları, bu dönemde Çin modeli altı bakanlık ve memurluk sınav sistemi gibi siyasi kurumların uyarlanmasıyla büyük ölçüde artırılmıştır. 958 yılında kabul edilen Çin modeli memurluk sınavı devlet memuru adaylarının Konfüçyüs etikleri ve Çin tarih ve edebiyatı konusunda uzmanlıklarını ölçmekteydi. Bu nedenle Kore eğitim kurumlarının müfredatı genç öğrencileri *kwagö*³³ sınavına hazırlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu sınav sistemi, düşük sınıflardan yetenekli Korelilerin devlet adamı olma istekleri doğrultusunda toplumsal hareketliliğin artışına işaret etse de, temelindeki ezbere dayalı eğitim sistemi düşünsel yaratıcılığın tıkanmasına yol açmakta ve bu da 1894 yılında kaldırılana dek bütün eğitimli Korelilerin Çin hayranı olarak yetişmesi demektir.

Goryeo merkezi devleti siyasi alanda Konfüçyüs ilkelerini sürdürmeye çalışsa da, kişisel din söz konusu olduğunda Goryeo’nun hem alt hem de üst sınıfları Budizm’i benimsemiştir. İlk Goryeo dönemi Budist kültürünün ihtişamıyla öne çıkmıştır. 1236’dan 1251 yılına kadar oyulan ve şu anda Güney Kore’deki Haeinsa Tapınağı³⁴’nda muhafaza edilen Budist Tripitaka’sının 81 bin tahta basmakalıbı, zirvesinde olduğu dönemde Goryeo Budizm’inin görkemini gözler önüne sermektedir. Ayrıca Goryeo kültürünün estetik standartlarındaki zarafet ve titizliği, ustalar tarafından çömlek tarihinin en muhteşem başyapıtlarından biri olarak görülen soluk yeşil renkli Çin porselen çömlekçiliğinde de açıkça görülmektedir (Lew, 2000: 13).

1170 yılında ilk Goryeo’nun sivil devleti, General Chöng Chung³⁵ emrindeki bir grup askeri memur tarafından planlanan bir hükümet darbesiyle devrilmiştir. Darbe Goryeo için bir askeri yönetim devrini getirmiştir. İlk etapta askeri yönetim geniş çapta bir sosyal karmaşa ve darbenin ortaya çıkardığı askeri satraplar arasında güç mücadeleleriyle nitelendirilirken, daha sonra bu karmaşa diktatör General Ch’oe Ch’ung-hön³⁶’un ortaya çıkmasıyla 1196’da durulmuştur. General Ch’oe, rakiplerini ortadan kaldırarak, köylü ve köle ayaklanmalarını bastırarak ülke genelinde sıkı bir kontrol kurmayı başarabilmişti. Ch’oe’nin iktidarı, veraset yoluyla geçen Yasama Gücü Sorumlusu adı altında 1258’e kadar 60 yıl boyunca Kore’ye hükmetmiştir. Bu hükümdarlık dönemi aynı dönemde

³¹ Liao: Kuzey Asya tarihi Khitan, Jurchen ve Moğolların peş peşe gelen yükselişleriyle şekillenmiştir. Ancak bu güçlü ve istilacı imparatorluklar Song Çin ve Goryeo için daima bir tehdit unsuru olmuştur. Khitanlı yöneticiler 916 yılında ‘Liao’ adını verdikleri bir hanedanlık eyaleti kurmuşlardır (Ho, 2014: 262).

³² Nuzhen: 17. yüzyıla kadar Mançurya bölgesinde (Kuzeydoğu Çin) yerleşmiş bulunan ve Mançular olarak bilinen Tunguz halkıdır (www.newworldencyclopedia.org).

³³ Kwago Sınavı: Goryeo Hanedanlığı (918-1392) kralı Kwangjong (949-975) tarafından tanıtılan kamu hizmeti sınav sistemine verilen addır Geleneksel Kore’de belki de başka toplumlardan esinlenmenin en çarpıcı vakasını teşkil etmektedir (Kang, 1974: 109).

³⁴ Haeinsa Tapınağı: Gayasan Dağı üzerinde bulunan Haeinsa Tapınağı, 1237 ve 1248 yılları arasında 80 bin adet ahşap bloğa yazılmış Kore Triptakasının tamamının muhafaza edildiği yerdir. Tapınak sadece Koreli Budistler arasında değil, tüm dünyadan Budist ve bilimadamlarının ilgi odağı durumundadır (whc.unesco.org).

³⁵ General Chong Chung (1106-1179): Goryeo Hanedanlığında bir general (www.britannica.com).

³⁶ General Ch’oe Ch’ung-hon: Koreli askeri lider ve yönetici. Goryeo halkı sıklıkla kuzey sınırındaki topluluklar ile çarpışmıştır. Bu çarpışmalar neticesinde ulusal savunma sistemine ihtiyaç duyulmasına rağmen ne yazık ki, askeri yetkililer mücadeleden korkmuş, bu yaklaşımları ise 1170 yılında bir hükümet darbesi ile sonuçlanmıştır. Meydana gelen düzensizliğin tam da ortasında General Ch’oe Ch’ung-hon 1197-1258 yılları arasında varlığını sürdüren bir askeri rejim olmuştur (www.britannica.com).

Japonya'daki Kamakura şogunluğu³⁷yla karşılaştırılabilir. Ch'oe diktatörleri tarihte tercihen, kuzey sınırı için tehlike teşkil eden Moğol istila dalgasına 40 boyunca karşı koyabilen askeri liderler olarak anılmaktadır. Ancak Goryeo yönetimi, Ch'oe ailesinin iktidardan düşürülmesinin ardından 1270'te Moğollara teslim olarak son bulmuştur (Lew, 2000: 13).

Goryeo'daki Moğol hâkimiyeti Moğol İmparatorluğu'nun Çin ve Avrasya'ya yayılması bağlamında değerlendirilmelidir. Goryeo Hanedanlığı 1231'de Moğol istilasına maruz kalmıştı. Bir buçuk asırdan uzun süre Moğok hükümdarı Kubilay Han'ın (1260-1294) Çin'de kurduğu Yuan Hanedanı'nın egemenliği altında yaşamıştır. Goryeo ile Moğol ilişkileri 1219 yılında, yarımadayı işgal eden Khitan ile Jin derebeyliğine karşı avantaj elde etmek amacıyla müttefik olunmasıyla başlamıştır. Bu kısa diplomasi sürecinde iki güç arasındaki anlaşmazlıklar haraç isteyen Moğol elçisinin bir cinayete kurban gitmesiyle iyice artmıştır. 1231 yılında Moğollar Goryeo başkentini işgal ederek ele geçirmişlerdir. Bunun üzerine 1232'de Goryeo, başkentini adanın batı kıyısındaki Kanghwa³⁸ şehrine taşımak durumunda kalmıştır. Bundaki amaçları ise denizden saldıran Moğol gücünü kırmak idi. Bu suretle askeri rejim tam 40 yıl süreyle başkentlerini peşi sıra devam eden Moğol saldırılarına karşı savunmak zorunda kalmıştır. Barış sağlanabilmesi adına Buda'ya dua etmek için saray on yıldan uzun bir süre 81.137 parçalık '*triptaka*'³⁹ olarak adlandırılan, Budistlerin kutsal kitabına ait tahta baskı tabakalarını yeniden yapılandırmaya başlamış ve bunu 1251'de tamamlamıştır (Kim, 2005: 65). Ancak Moğollar ele geçirdikleri diğer bölgelerde yaptıkları gibi Goryeo'nun bağımsızlığını tamamen ortadan kaldırma çabası içerisine girmediler. Bunun yerine, Moğol prenseslerini Goryeo krallarıyla evlendirerek Goryeo'yu Doğu Asya Moğol Hanlığının bir damat eyaleti olarak kontrol etmeyi seçtiler. 1271 yılında, gençliğinden beri Çinli eğitimciler tarafından etki altına alınmış olan Kubilay Han, imparatorluğunu Yuan Hanedanlığına çevirmek suretiyle Çinileştirmiştir. 1374'te ise Goryeo kralının Yuan prensesi ile gerçekleştirdiği evliliği neticesinde her iki hanedanlık birbiriyle akraba olmuş, söz konusu evlilik bir gelenek halini almıştır. O tarihten itibaren sekiz kuşak boyunca ise bu gelenek devam etmiştir.

Yuan Hanedanlığının yönetimi altında Kore halkı altın, gümüş, ginseng⁴⁰, tıbbi bitki, avlanan şahinlerin de dâhil edildiği haraç yükü altında ezilmiştir (Kim, 2005: 66). Durum her ne kadar böyle

³⁷ Kamakura Şogunluğu (İ. S. 1192-1867): Babadan oğula geçen Japon askeri diktatörlüğü. Şogun terimi 8. ve 9. yüzyıllarda imparatorluk hükümetinin Kuzey Japonya kabileleri olan Ezo (Emishi)'ya karşı yapılan mücadelelerde görevlendirdiği askeri komutanlara verilen isim olarak karşımıza çıkmaktadır (www.britannica.com).

³⁸ Kanghwa (Ganghwa Adası): Kore'nin dünyaya açılmasında anahtar rolü oynayan ada, başkent Seul ve Joseon Hanedanlığının ilk savunma hattı durumunda idi. Güney Kore'nin beşinci büyük adası olan Kanghwa, Güney Kore'nin batı kıyısında Han Nehri'nin döküldüğü bölgede yer almaktadır (www.newworldencyclopedia.org).

³⁹ Triptaka (Tipitaka): Budist kutsal yazıları için kullanılan geleneksel terimdir (Myint, 2016: 2). Köken olarak 'Dhamma' olarak adlandırılan 'Buda' kelimesinin üç ana özelliği bulunmaktadır: Doktrin (Pariyatti), Uygulama (Patipatti) ve Anlama (Pativedha). Doktrin, Kutsal Kitap'ta Triptaka olarak geçmektedir. İngiliz çevirmenler Triptaka'nın İncil'den on bir kez daha büyük olduğu hususunda hemfikirler. Hint-Avrupa dil ailesinin Hint- İran koluna bağlı, Prakrit dillere dâhil bir yazı dili olan Pali'de Triptaka Üç Sepet anlamına gelmektedir (Ti: Üç, Pitaka: Sepet). Bu Üç Sepet: Disiplin Sepeti, rahip ve rahibelerin yönetim düzen ve uygulamalarını kapsayan sepet; Nutuk Sepeti, Buda'nın farklı düzeydeki toğlum yada bireylere ilişkin söylemlerini içeren sepet; Esas Sepet yani Son Sepet ise zihin, mental faktör ve olayları ihtiva etmektedir (Three Baskets..., ty: 262).

⁴⁰ Ginseng: Panax türlerinin kökü olan ginseng, Kore ve Japonya'da binlerce yıldır geleneksel bitkisel ilaç olarak kullanılmakta ve günümüzde dünya çapında kullanılmakta olan bitkisel bir ilaçtır. Ginsengin aktif maddeleri gisenosidlerdir ve buna ginseng saponinleri denilmektedir. Son zamanlarda ginsengin farmakolojik ve fizyolojik etkileri üzerine Literatürde yer alan kanıtlarda artış olmaktadır. Ginseng, hasta organları canlandırmak ve homeostaz yeniden yapılanmasına yardımcı olmak için tonik olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar kardiyovasküler hastalıklar, kanser, bağışıklık eksikliği ve hepatotoksiste gibi çok çeşitli patolojik

olsa da Goryeo, Moğol İmparatorluğu'nun küresel medeniyetine de uyum sağlamıştır. 8. ve 12. yüzyıllar arasındaki süreç Çin barışı dönemi ile kıyaslandığında, Kore endüstri ve ticareti önemli ölçüde gelişmekle kalmamış; aynı zamanda İslam dünyası ile olan iletişim doğrultusunda da çeşitlilik kazanmıştır. Bu yeni gelişmeler bilim ve teknoloji alanında da kendini göstermiştir (Kim, 2005: 67).

Goryeo, 1270 yılında Moğollar bölgeden çıkarılana kadar yarı Koreli yarı Moğol yedi hükümdar tarafından yönetilmiştir. Kore'deki Moğol hâkimiyeti sert ve baskılayıcıydı. Kubilay Han (1215-1294) başkenti Pekin'den Korelileri istekleri dışında 1274 ve 1281'deki yıkıcı Japon işgallerine katılmaya zorlamıştır. Kubilay Han uzun yıllar karşı koymalarına rağmen Goryeo Hanedanlığı tarafından sunulan barış teklifini oldukça ılımlı bir şekilde karşılamıştır. Ona göre Goryeo ile yapılacak olan barış, kardeşlerinin 1250'lerden beri süregelen mücadelelerine son verecek politik bir avantaj olacak idi. Moğollarla yapılan barış anlaşmasından sonra Goryeo Hanedanı askeri idarecileri kraliyetin gücünü yeniden kazanması adına Moğol etkisini kullanarak monarşiye karşı gelmişlerdir. Neticede, askeri idarecilerin siyasi ordusu monarşiye karşı ayaklanmış ve 1273 yılında bastırılana değin güney adalarında Moğol karşıtı direnişlerini sürdürmüşlerdir. Böylece 40 yıl devam eden Moğol savaşları askeri rejimin sonlanmasına neden olmuştur (Kim, 2005: 66). Ancak uzun süren Moğol hâkimiyeti Korelilere tarifsiz acı ve aşağılanmalar yaşatsa da, bazı kültürel yararları da yok değildi. Diplomat, rehine ve esir olarak Pekin'i ziyaret eden Koreli aydınlar burada yeni Çin fikirlerine, teknolojiye ve Avrupalılara maruz kalmışlardır.

1270'lerde Pekin'i ziyaret eden Koreli bilginlerden biri Kore'ye Yeni Konfüçyüsçülük üzerine kitaplar getirerek ilk kez Koreli aydınları, Joseon Hanedanlığı döneminde ülkenin ortak inancı haline gelecek bir ideolojiye maruz bırakmıştır. 1370'lerde Güney Çin'i ziyaret eden bir diğer aydın ise Kore'ye dönüşünde Çin'den pamuk tohumu 'kaçırarak' bir sonraki dönemde Kore giyiminde devrim yapacak olan ipliği getirmiştir (Lew, 2000: 15). Ayrıca 40 yıl süren Moğol savaşları esnasında Korelilere göre yüksek kalitede kâğıt üretimi metalurjik beceriler sayesinde gelişmiş ve baskı teknolojisinde önemli ölçüde ilerlemeler kaydedilmiştir. 1234'te, Johannes Gutenberg'in kırk iki dizelik İncil'inden iki yüz yıl evvel, ilk hareketli metalik matbaa harfleriyle ritüel seremoniler eseri basılmıştır⁴¹. 1377'de Kore tapınağında basılan bu en eski dini öğreti eseri Paris'teki Ulusal Kütüphanede muhafaza edilmektedir (Kim, 2005: 65).

Çoğu Koreli, barbar Moğollu yöneticilerine karşı yalnızca kin gütmüş ve bu yüzden on dördüncü yüzyılın sonlarında hem Çin hem de Kore'de meydana gelen hanedanlık değişikliklerini hoş karşılamışlardır. General Yi (Li) Song Ge daha sonra 1392'de Moğol yanlısı Goryeo Hanedanlığını yıkmayı başarmış ve Kore tarihindeki son hanedanlık olan Joseon (1392-1910) adında Ming (Çin Hanedanlığı-1368) yanlısı yeni bir hanedanlık kurmuştur. Kore yarımadasında uzun yıllar süren çatışma ve istilalar, Silla ve Goryeo edebiyatı, sanat ve kültürel mirasının büyük ölçüde tahrip olmasına sebebiyet vermiştir. Ancak günümüze kadar ulaşmayı başarabilen eserler Kore yaratıcı dehasının üreticiliğine, dünyevi mizah anlayışı ve doğa sevgisine tanıklık etmektedir. Kore'nin en eski manevi inancı olan Şamanizm'in özün doğal güç ve olaylarla bir uyum içerisinde olması gerektiğini vurgulamasının ardından M. S. 4. yüzyılda Şamanizm'in yerini Budist inanç almıştır. Şamanizm insanların doğa ile ahenk halinde yaşamasına yardımcı olurken; Budizm, bireye manevi ve dini arayış hususunda rehberlik etmiştir. Aynı süreçte ortaya çıkan Konfüçyüsçülük ise birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin resmileştirilmesine vesile olmuştur (Shultz, 2002: 15).

koşullarda yaralı etkilerini göstermiştir. Son çalışmalar ise yaşlanma, CNS bozuklukları ve nörodejeneratif hastalıklar üzerinde de faydalı olduğunu ortaya koymuştur (Radad & Gille, 2004: 30).

⁴¹ Matbaanın Uygur Türkleri tarafından icadı ve kullanımı ile ilgili bilgi için bkz. Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Deri, Tahta ve Kâğıt Sanayi", **Belleken**, LXV-Sayı: 242-Yıl: 2001 Nisan, s. 151.

1. 7. Joseon Hanedanlığı Dönemi (1392-1910)

Joseon'un altyapısı, bu yeni hanedanlığın kurulmasında General Yi'ye yardım eden toprak sahibi Konfüçyüsçü devlet adamları tarafından belirlenmiştir. Joseon, Çin ve kısmen de Japonya dışında dış dünyaya karşı soyutlayıcı bir politika benimsemiştir. Korelilerin kültürel olarak kendilerinden aşağıda gördüğü Japonlara karşı Joseon hükümeti sınırlı iletişimde bulunmuştur. Çin'e haraç verme yükümlülüğünün bilincinde olan Joseon, Japonya'ya ait Tsushima Adası'nın yoksul halkının sadece Kore'nin güneyindeki belirli limanlarda Koreli tüccarlardan gereksinimlerini karşılamalarına müsaade etmiştir (Lew, 2000: 15).

Joseon Yeni Konfüçyüsçülüğü ortak din olarak belirlemiş ve diğer inanç sistemlerini ikincil plana düşürmüştür. Bunun sonucunda Budizm Kore dini hayatındaki egemenliğini yitirmiştir. Şamanizm ve daha sonrasında Hristiyanlık gibi diğer inançlar Joseon devleti tarafından yasa dışı olarak tanımlanmıştır. Ekonomik açıdan, Joseon devlet adamları tek ekonomik dayanak olarak tarıma yatırım yapıp endüstri, ticaret ya da dış ticaretin gelişimine çok az önem vermişlerdir. Konfüçyüsçülüğün tüccarlık ve ticareti reddetme özelliğini yansıtan bu politikasına bağlı kalmak, Kore'nin Joseon Hanedanlığı boyunca zayıf bir tarım devleti olarak kalması demekti (Lew, 2000: 15).

Joseon toplumu, sosyo-politik istikrarını ülke geneline yayılmış devlet okulu ve özel okullarda teşvik edilen Konfüçyüsçülük temelli eğitim sistemiyle yakalamıştır. Adayları memuriyet sınavına yönelik eğiten Joseon eğitim kurumları, Seul'deki Ulusal Konfüçyüs Okulu, devlet okulları ve belli yerel eyaletlerdeki özel akademiler ve çok sayıda özel başlangıç seviyesi dersi veren okullardan oluşmaktaydı. Devlet dini olarak Yeni Konfüçyüsçülüğe olan sıkı bağlılık ve okullardaki Konfüçyüsçülüğe yönelik eğitim Joseon'un bir Konfüçyüs devleti modeline dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Joseon dönemindeki yoğun entelektüel ortam, Konfüçyüsçülük düşünce okulu Chu Hsi'nden (Zhu Xi) pek çok ünlü filozof çıkarmıştır (Lew, 2000: 15). Ancak Konfüçyüsçülük fikrinin baskınlığından dolayı entelektüel alanda çeşitlilik veya yaratıcılık yok diye düşünülmemelidir. Kore kültürüne yönelme ve onu muhafaza etme arzusu 1443'te yerli Korece'nin yazılı sembolü olarak oluşturulan fonetik yazı sistemi *Han'gŭl*'in⁴² (Muhteşem Korece Alfabe) icadına yol açmıştır. *Han'gŭl*, günümüzde "Koreliliğin" koruyucusu olarak görülen Büyük Kral Sejong⁴³'un (1418-1450) desteğiyle oluşturulmuş bir alfabedir. Kral Sejong'un hükümdarlığı Joseon'un siyasi, kültürel ve nüfuz olarak tamamıyla gelişmesine tanıklık etmiştir. Yağışölçer gibi pek çok bilimsel aletin icadını da teşvik etmiştir. Ancak dünyanın diğer taraflarındaki gelişmelerle karşılaştırılacak olursa bunlardan en kayda değer olanı taşınabilir kalıpların kullanılarak yazıldığı büyük ölçekli kitaplardır. Kitap basmak için taşınabilir metal matbaanın dünya üzerinde yaygın olarak ilk kullanımı, kralın eğitim alanında daha fazla ilerleme kaydetme planının bir parçası olarak kullanılan sekiz matbaa projesiyle Kral Sejong döneminde Kore'de gerçekleşmiştir (Lew, 2000: 16).

⁴² 'Muhteşem' olarak nitelendirilen Kore alfabesi, Orijinali 28 olsa da Kuzey Kore'de 'Joseon Muntcha' şeklinde adlandırılan, toplamda 24 (14 sessiz, 10 sesli) harften oluşan alfabe. Sessiz harfler köşeli ya da kavisli; sesli harfler ise dikey ya da yatay düz çizgilerden oluşmaktadır (www.britannica.com).

⁴³ Kral Sejong (6 Mayıs 1397-18 Mayıs 1450): 1418-1450 yılları arasında tahtta kalmıştır. Kore Joseon Hanedanlığının dördüncü yöneticisidir. Kore'nin ünlü alfabesi 'Hangul'un oluşturulması emrini veren Kral Sejong, bir halk kahramanı olup, oldukça iyi düzeyde eğitilmiş ve askeri açıdan ise yetenekli idi (www.newworldencyclopedia.org).

Ne yazık ki, Joseon Krallığı 1592 ve 1598 yılları arasında yedi yıl süren yıkıcı Japon (Hideyoshi) istilalarının ardından zayıflamaya başlamıştı. Hemen ardından 1627 ve 1636'da Mançu⁴⁴ istilaları başlamıştır. 1636'da Joseon Mançu'nun egemenliği altına girdi. Mançuların Çin'de Qing Hanedanı⁴⁵ğını kurmalarının ardından Joseon, 1895 yılında Japonya ilk Sino-Japon Savaşı⁴⁶nda Qing'i mağlup edene kadar, bu istilacı devlete sadık ve haraç ödeyen bir krallık olarak varlığını sürdürmüştür (Lew, 2000: 16). Joseon Hanedanlığı modern Kore'nin coğrafi sınırlarında, her ne kadar çok sayıda yabancı tehditle karşılaşmış olsa da, belirleyici olmuştur. Japon korsanlarının baskınları, ardından Japonya'nın 1592 ve 1598'deki büyük istilaları ekonomik ve sosyal bakımdan Joseon Hanedanlığını güçsüz bırakmıştır. Joseon kralları bu tehditleri yalnızca 1630'larda Mançurya saldırılarıyla yüzleşebilmek adına bastırmaya çalışsalar da Japonya tarafından emperyalist tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Japonya, 1910 yılında beş yüz yaşındaki Joseon Hanedanlığını ortadan kaldırmayı başarmıştır (Shultz, 2002: 15).

2. Kore'de Endüstriyel Hayat

2. 1. Konfüçyanizm ve Kore Ekonomisine Etkileri

Endüstrileşme öncesi Kore ticareti nüfus artışıyla doğru orantılı olarak büyüme sürecine girmiştir. Bu süreçte Kore'nin zaman zaman potansiyelini ticarete ve denizcilik gücü olmaya başlayarak ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu dönemin ticaretin önünde ciddi engeller olduğu gibi oldukça yavaş bir büyüme hızına sahip olmasının yanı sıra olumlu ve olumsuz tarafları da mevcuttu (Lee, 2010: 7212).

Kore gibi yarımada ülkeler, bölgesel deniz gücü olma potansiyeliyle birlikte güçlü bir denizcilik geleneğine sahiplerdir. 9. yüzyılda Kore'de deniz ticareti çağı yakalanmaya gayret edilmesine karşın (Lee, 2010: 7211) Kore'nin bu doğrultuda girişiminin olmadığı öngörülmektedir. Kore gemiciliğinin gelişimindeki eksikliğin nedeni Kore deniz yollarının oldukça karmaşık bir yapıya sahip oluşudur. Zira deniz, etrafı çamurla kaplı, birbirleri arasında ulaşımın zorluğu ve de dünyanın en büyük çaptaki gelgit olaylarının yaşandığı çok sayıdaki ufak adacıktan oluşmakta idi. İşte tüm bu sebeplerden dolayı o dönemlerde Kore'de gemi inşaatçılığının da gelişebilmesi pek mümkün değildi. İnşa edilen gemiler genellikle adeta bir kutuyu andırır nitelikte küçük ve kaba görünümlü idi. Öyle ki, 1124 yılında gönderilen Çinli elçiler, Kore gemilerinin detay vermeye gerek olmayacak ölçüde değersiz ve basit olduğunu ifade etmişlerdir. Bu genel kanı doğrultusunda ise Kore gemi inşa tekniğine ilişkin çalışmalar ne yazık ki daima ihmal edilmiştir. Kore'nin denizcilikteki altın çağının, arkeologların çalışmaları sayesinde, Goryeo Hanedanlığı döneminde yaşandığı bilinmektedir (918 - 1392). Ancak Koreli araştırmacıların bu önemli konuda yaptıkları detaylı çalışmalardan elde ettikleri değerli bilgileri daha geniş kitlelerle paylaşmamalarına karşın, denizcilik kültürüne ilişkin son dönem araştırmaları konunun içyüzünü anlayabilmemizi sağlamaktadır (Sasaki, 2010: 57). Ayrıca arkeologların geleneksel Kore gemiciliğinin karakteristiğini ortaya çıkaran 11. yüzyıldaki araştırmaları da Goryeo Hanedanlığının bu konuda en parlak dönem olduğunu kanıtlamaktadır (Sasaki, 2010: 72)

⁴⁴Manchu (1636-1911) (Hang, ty: 1): Kore'ye ilk Mançu istilas 627 yılında gerçekleşmiştir. Bunun üzerine ise Joseon Hanedanlık yetkilileri Mançulara meydan okuyarak Qing Hanedanlığını kurmuşlardı (www.newworldencyclopedia.org).

⁴⁵ Qing Hanedanlığı: Mançu saldırılarına karşı koyabilmek amacıyla Joseon Hanedanlığı tarafından kurulan hanedanlık.

⁴⁶ Sino-Japon Savaşı (1894-1895): Bu savaş 20. yüzyılda Doğu Asya'daki iç ilişkilerin gelişimi kadar ulusal tarihin Çin, Japonya ve Kore'de de yayılma ve tanınmasına neden olması bakımından önemlidir. Bu savaşın sosyokültürel etkileri olmuştur. Japonlar, entegre olmuş bir ulusun 'vatandaş-kulu' olarak imajlarını değiştirirken; Koreliler ise 'Ötekileşerek medenileşmiştir (Kim, 2012: 25).

Goryeo yönetimi bu konuda birtakım yasaklar da uygulamaya koymuştur. O dönem Koreli tüccarlar Japonya'ya gitmezlerdi ancak 11. yüzyılın sonlarından itibaren Japon gemileri Kore'ye ulaşmış, vergi adı altında haraç toplamış ve ticaret yapmışlardır (Lee, 2010: 7212). Joseon Hanedanlığı ise başlangıçta Çin ile tüm özel ticareti yasaklamış idi. Ticarete karşı geliştirilen böylesi güçlü politika ise ancak Ming Çin'in tutumu ve Konfüçyüsçülüğün⁴⁷ yükselişi ile açıklanabilmektedir (Lee, 2010: 7212). Ayrıca Joseon Hanedanlığı döneminde Kore gemileri gemi kazaları ihtimalinden ötürü ticaret amacıyla yurt dışına çıkmazlardı. Buna istinaden Koreli tüccarlar denizyolunu bırakarak karayolunu kullanmayı tercih etmişlerdir (Lee, 2010: 7213).

Joseon Hanedanlığı döneminde ekonominin temel faaliyetleri arasına kapitalist bir ticaret sistemi ve endüstrisi girmiştir. Böylesi bir endüstrileşme her ne kadar Joseon'un ekonomik gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamasa da, modern Kore'nin son dönem gelişim stratejisinin kökleri 'sömürgeci' olarak adlandırılan dönemde filizlenmiştir. Joseon ve Japonya arasındaki bölgesel - küresel etkileşimin önemli bir sonucu olarak devletin ekonomik faaliyetlere müdahale etme güç ve hakları muhafaza edilmiş, ancak ekonomik faaliyetlerin kapsamı değişime zorlanmıştır (Han, 2014: 223).

⁴⁷ Konfüçyanizm: Günümüzde öğretileri Konfüçyanizm olarak bilinen filozof Konfüçyüs'tür. Konfüçyanizm, biri öz ya da ahlakın; diğeri ise insanları ya da politikayı yönetmek olmak üzere iki konu üzerine yoğunlaşmıştır. Konfüçyanizmin Kore'ye ulaştığı zaman dilimi net bir şekilde belirtilmese de, M. S. ilk üç yüz yıl içerisinde olduğu bilinmektedir. Kore'de ilk başlarda Konfüçyanizm oldukça sınırlı olmakla birlikte, onun yerini ise daha baskın bir öğreti ve din olan Budizm almakta idi. M. S. 788 yılında tıpkı Çin Tang Hanedanı'nda olduğu üzere Kore'de de kamu hizmetlerini tetkik eden bir kurum teşkil edilmiştir. Bu kuruluş, Kore'de Konfüçyanizmin ne derece kabul gördüğünü araştırıyor; Koreli âlimler ise söz konusu öğretiye hakim olmak adına eğitim almak için Çin Tang Hanedanlığına gidiyorlar, Kore'ye dönüşlerinde de Konfüçyanizmin yayılmasına önemli ölçüde katkıda bulunuyorlardı (Park, ty: 118). Konfüçyanizm, kültürel ve felsefi bir öğreti olarak Doğu Asya ülkelerinin sosyal, politik ve ahlaki yapısının şekillenmesinde, toplumun değişik katmanları arasındaki ilişkilerin oluşmasında ve genel değer yargılarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Kore'nin Konfüçyanizm ile olan ilk etkileşimi M. Ö. 2. yüzyılda başlasa da asıl etkilerini 12. yüzyılın ortalarında Goryeo Hanedanı zamanında hissettirmeye başlamıştır. 500 yıl boyunca devam eden Joseon Hanedanı'nın sa (1392 - 1910) resmi din felsefesi olmuştur. Joseon Hanedanı Uzak Doğu Asya'da ilk kez devletin yönetim sistemi olarak Konfüçyanist felsefeyi kabul etmiştir (Ryu & Ronald, 2011: 143). Kore Konfüçyanizmi 4. yüzyılda almış olmasına rağmen zamanla klasik Konfüçyanizme ait değerler ilk dönemlerde yarımada bulunan Budizm, Şamanizm gibi diğer dinlerin de etkisiyle seçici bir adaptasyon ile değişiklik göstermiştir. Konfüçyanizmde ticari faaliyetler küçümseirken, ticaretle uğraşanlar toplumun alt katmanlarına yerleştirildiler. Bu tür önyargılar Joseon Hanedanlığı süresince devam etmiştir. Ticari faaliyetlerin önemsenmemesi Kore'nin büyük ölçüde tarım odaklı bir ekonomisinin olmasına sebebiyet vermiştir. Bu da önemli bir milli servet birikiminin önüne geçmiştir. Ticari faaliyetlerin önemsenmemesinin aksine eğitim yüceltilmiş ve aydınlar toplumsal hiyerarşide ilk sırayı almışlardır. Aydınlardan sonra çiftçi, zanaatkar ve tacirler gelmiştir (Kim, 2010: 841). Konfüçyanizmin kabul gördüğü bölgelerdeki hızlı sanayileşme sosyal, politik ve ideolojik alanlarda da etkisini göstermiştir. Bunun sonucu olarak yaşanan hızlı kentleşme ile tarımda istihdam edilen nüfusun yüzdesinin istikrarlı bir şekilde azalması ve yaşam tarzlarında değişim yaşanmıştır. Geleneksel toplumları endüstriyel toplumlara dönüştürmek için yeni sosyal ve siyasi güçler ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerin çoğu ekonomik olarak endüstriyel ya da politik olarak demokratik bir hale gelmiştir (Park, ty: 125). Konfüçyanizm doğu kültürlerinin ortak özelliği olan kolektif kültürü, grubu, uyumu ve eğitimi önemseyen öğretileri ile sonradan öğrenilen veya aşılana faydacı ve ekonomi merkezli batıya özgü değerlerle kaynaşarak yeni bir Konfüçyanist yorum meydana getirdiler (Chung & Chong & Jung, 1997: sy). Konfüçyanizm, bireyi bağımsız bir varlık olarak görmeyip, ilişkiler ağında bulunan, dâhil olduğu grupla birlikte bir anlam kazanan; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi bazı kıstaslarca belirlenen seviyeye göre kendinden alt ve üst seviyedeki grup üyelerine karşı sorumlulukları ve ortak hedefleri gerçekleştirmeye yönelik ödevleri olan bir kişilik olarak değerlendirilmektedir (Tu, 1985: 114). Konfüçyanizm anlayışı bireyi daha ön plana çıkarması, girişimciliğin önünü kapatan kâr elde etmenin, üretim yapmanın küçümsemesi gibi öğretileri bastırmaya çalışması özelliklerinden dolayı ekonomik kalkınmaya yardımcı oldu. Rekabetçi bir aktivizm, çok çalışma, tutumluluk, yüksek tasarruf oranları ve eğitim, ekonomik kalkınma da katalizör görevi alan diğer özellikler olmuşlardır (Kahn, 1979: 123-125).

Hanedanlıklar döneminde (Goryeo-Joseon) Kore'nin endüstrileşmede başarısız oluşunun nedenlerine bakıldığında, özellikle komşuları Japonya ve Çin ile kıyaslandığında, gelişmiş bir para ekonomisinin olmayışı ve Neo-Konfüçyanizm'i hayat tarzı olarak kabul etmesi görülmektedir. Ancak bu durum söz konusu süreç için olumsuz bir görünüm sergilese de, o dönem Kore'de özellikle seramik endüstrisinin ne denli ileri düzeyde olduğunu anlamamıza yol açmıştır.

2. 2. Vergi Sistemi ve Seramik Endüstrisinin Gelişimi

Goryeo Hanedanlığında merkezi yönetim il ve ilçelere yani bölgesel yönetimlere vergi adı altında haraç uygulaması yapmaktaydı (Namwon, 2008: 3). Goryeo toplumunda para ekonomi sistemi tamamen gelişmediği için vergilendirme hususunda para yerine, miktarıyla zaman zaman çok büyük bir külfete sebebiyet veren pirinç, tahıl, pamuk ya da haşhaş kullanılmakta idi. Bu durum ise Goryeo hükümetinin vergileri toplarken kara yerine deniz yolunu tercih etmelerine yol açıyordu (Namwon, 2008: 4). Vergileri tahsil ederek Goryeo'nun başkentindeki ambara götürecek olan gemiler yüklemelerini tamamlamalarının ardından yola çıkmakta idiler. 1009-1083 yılları arasında Goryeo Hanedanlığında bu amaçla on üç adet ambar kurulmuştur. Hanedanlığın ilk dönemlerinden itibaren, yerel yönetimler organize edilirken söz konusu ambarların nehir ya da deniz kıyıları boyunca inşa edilmelerine özen gösterilmiştir (Namwon, 2008: 4). Toplanan vergiler önce bu bölgesel ambarlara götürülmekte, daha sonra ise deniz yoluyla merkeze aktarılmakta idi. Kullanılmakta olan bu yöntemin ne yazık ki olumsuz yanları da mevcuttu. Her ne kadar hazırlıklı olsalar da Goryeo halkı, bu süre zarfında şiddetli fırtınalar gibi doğal felaketlerle karşı karşıya kalmakta idi. Bu yüzden batan gemiler eşyaların kaybına neden olurken, dolayısıyla vergilerin toplanmasında engel teşkil ettiği gibi daha da vahimi can kayıpları ile sonuçlanabilmekteydi. Ancak yaşanan bu durum vergilerin tahsil edilmesine mani olmuyor; yetkili ve işçiler vergileri ödemek mecburiyetinde kalıyorlardı. Öte yandan, vergilerin toplanarak getirildiği, deniz ve nehir kıyılarına kurulan bu ambarların bulunduğu bölgeler ise diğer bölgelere oranla önemli ölçüde gelişim göstermekte idi (Namwon, 2008: 5).

Vergilendirme karşılığında toplanan seramik eşyaların, kâselerin ambarlara dağıtımı az evvel de belirtildiği üzere nehir ve deniz yolları ile yapılmakta idi. Su altında ve gemi enkazlarında yapılan araştırmalarda Kore denizlerinde çok miktarda seramik çıkartılmıştır. Hatta son yıllarda dahi Kore'nin güneybatısında sayısı on binlere varan Goryeo seramiği enkazlardan kurtarılarak tarihe kazandırılmıştır. Kore Kültürel Miras İdaresi'ne göre deniz altındaki, bahsi geçen kazalar neticesindeki, batıklardan çıkartılan söz konusu eserlerin yaklaşık yüzde ellisini Goryeo Hanedanlığına ait seramikler oluşturmaktadır. Bu durum Goryeo Hanedanlığı döneminde denizciliğin gelişimini de ortaya koymaktadır (Namwon, 2008: 1). Goryeo seladon⁴⁸ seramikleri diğer ürünlere göre oldukça ağır ve kırılmaya müsait idi. Bu nedenle vergilendirmede kullanılacak bu tür seramiklerin de ambarlara nakliyesi deniz yolu ile gerçekleştirilmekte idi. Bunun neticesinde ise hanedanlığın denize kıyısı olan bölgelerinde seramik endüstrisinin gelişimi de kaçınılmaz olmuştu.

⁴⁸ Seladon: Yeşilimsi seramik sır seladon, hem sırrın kendisi için hem de sırlı eşyalar için kullanılır. Seladon seramiklerine özellikle Çin, Kore, Tayland ve Japonya'da büyük değer verilmektedir. Zanaatkarlar bu seramiklerin yapımında eşyayı sırlamadan önce yüzeyine yüksek oranda demir ihtiva eden sıvılaştırılmış kil uygulamakta idiler. Fırında pişme esnasında demirin sırta etkileşmesi neticesinde ise bu meşhur porselenlere adını veren yeşilimsi renkler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca şayet içine konan yemek zehirli ise seladon kapların renk değiştirdiği bilinmekte ve bu özelliğinden ötürü de kraliyet ailelerinde olduğu gibi Osmanlı'da da ilgi görmüştür (britannica.com).

Hanedanlığın ilk yıllarında seladon ve beyaz porselen fırınları merkez olarak Gaegyeong⁴⁹’da kurulmuş ve zamanla güneybatı kıyılarına doğru genişlemiştir (Namwon, 2008: 10).

Joseon Hanedanlığında seramiklere olan rağbetin Goryeo Hanedanlığında olduğundan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Zira Joseon Hanedanlığı süresince seramik fırını merkezlerinin sayısında büyük oranda artış gözlemlenmiştir. Hanedanlık boyunca saray porselenlerinin üretimi için bugünkü Seul yakınlarında kurulan kraliyet fırınları, Goryeo dönemi ile mukayese edildiğinde seramik endüstrisinde deniz nakliyesine olan güvenin olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Goryeo Hanedanlığında seramik ürünlerin deniz yoluyla dağıtımı oldukça önemli bir husus olmuştur. Seramik fırınlarının lokasyonu, dağıtımının rahat ve uygun olmasına göre belirlenmekte idi. 10. yüzyılın başlarında üretilen ilk seladon seramiklerin üretim alanları adım adım güneybatı kıyıları boyunca ilerlemiştir. Bu durum ulusal vergi sistemi, seladon üretim ve nakliyesi ile yakından ilişkilidir. Seramik fırınlarının Goryeo Hanedanlığında farklı yerlerde inşa edilmesinin gerekçesi olarak ise hammadde elde etmenin kolaylığı ve tüketiciye olan yakınlığı gösterilmektedir (Namwon, 2008: 2).

Seramik malzeme, insan eliyle kullanılmaya başlandığı dönemden günümüze dek kesintisiz bir şekilde kültürün bir parçası olmuştur. Bu kültürün içinde gündelik yaşam ihtiyaçlarına cevap veren yeme-içme ve saklama kapları yanında inanca yönelik kullanımlar da dikkat çekicidir. Tarihin kimi dönemlerinde kültürel bir değer olarak öne çıkan seramikler, kimi zaman ise başka malzemelerin gölgesinde kalmıştır. Kore’de sanayileşmenin tarihi oldukça kısadır. Bu alandaki üretim faaliyetleri temelde Joseon Hanedanlığı halkının el işçiliğine dayanmaktaydı (Park, 2014: 321).

Kore’de seramik, devamlılığını muhafaza eden bir sanat dalıdır. En ünlü Kore seramikleri Goryeo (918-1392) ve Joseon (1392-1910) Hanedanlıklarına ait seladon seramiklerdir (“Korean Ceramics”, ty: sy). Seramik kültüründe güçlü bir üretim geleneği olarak karşımıza çıkan yeşil seladon sırlı seramikler, inanç kültürüne bağlı ortaya çıkmış bir renk kimliğidir. Çin’de kutsal sayılan yeşim taşının yeşil rengine öykünülerek üretilen seramiklerde renk kaynağını yeşim taşının kutsal değerinden bulmaktadır. Aslında üretim amacı da bu kutsal taşın taklit edilmesidir (Balyemez, 2018: 57). Yazar Emmanuel Cooper ‘10000 Years of Pottery’ adlı eserinde bu noktaya ilişkin şunları ifade etmektedir:

“Konfüçyüs felsefesine ilgi duyulmasının ardından, imparatorluk himayesi geleneksel kaliteyi teşvik eğiliminde olmuş ve birçok çömlekçi ile birlikte yeşim taşının taklidini üretmenin seramik sırnın ana fikri olduğuna inanmıştır” (Cooper, 2002: 63).

Song Çin Hanedanlığında seramik rotasının kurulması, kısıtlanan Çin porselenlerinin ticaretine yepyeni bir yol açmaya yardımcı olmakla kalmamış, aynı zamanda Kore seramikçiliğinin bir porselen endüstrisine dönüşümünü sağlayacak bilgileri edinmeyi de kolaylaştırmıştır (Bailey, 2013: 124).

12. yüzyılın ortalarıyla birlikte Goryeo Hanedanlığına özgü bir teknikle bu kez altın süslemeli seladon objeler üretilmiştir. Oldukça güzel, mavi-yeşil, oymalı seladonlar yine bu hanedanlık döneminde gelişim göstermiştir. Bu süreçte seladon sırlı kusursuz seramikler üretilmeye odaklanılmasının yanı sıra sırnın altına el oyması desen denemelerine başlanmıştır. Desenler, objenin deri sertliğindeki kilden gövdesi üzerine oymak suretiyle oluşturuluyor ve yapılan motif kırmızı veya beyaz kil ile doldurulduktan sonra pişiriliyordu.

⁴⁹ Gaegyeong (Kaeseong-Kaisong): Güney Kore’de bir şehir. Uzun yıllar boyu ülkenin ticari merkezi konumundaki Gaegyeong, ginseng ve değerli tıbbi bitkilerin ihracatı ile ünlüdür. Ağır endüstrinin geliştiği kentte pirinç, arpa ve buğday ticareti aktif bir şekilde gerçekleştirilmekte idi. 10. yüzyılda Goryeo Hanedanlığının başkentliğini yapan şehir o dönem tekstil ürünleriyle de ön plana çıkmıştı (The Columbia Electronic Encyclopedia).

Goryeo dönemine ait fazla şatafatlı seladonlar iki temel seramikten oluşmakta idi: Baekja ve Buncheong. Bu seramikler kutsal yenilikler ve yerel tercihler doğrultusunda birtakım kriterlere sahipti. Goryeo Hanedanlığının ilk 50 yılında oldukça ince işçilikle altın işlemeli Buncheong seramiklere olan talep neredeyse Baekja'ya olan talebin üstüne çıkmıştır (Bailey, 2013: 128). 'Baekja' ve 'Buncheong' seramik türlerini yapan sanatçılar Konfüçyüs inancına ters düşmemesi amacıyla çalışmalarında daima çok renklilik ve gösterişten kaçınmışlardır (Bailey, 2013: 126). Sıradan insanlar basit ve sade seramikler kullanırken; kraliyet ailesi ve aristokratlar tarafından seladon sırlı seramiklere büyük ilgi gösterilmiştir ("Korean Ceramics", ty: sy). İlk dönemlerde saray Konfüçyüs'ün alçakgönüllülük, saf ve basitlik öğretilerine uygun olarak Baekja porselenlerini zarif olduğu ölçüde sade ve süssüz olarak imal ettirmiştir (Bailey, 2013: 127).

1300'ler ile birlikte porselenlerde daha göz alıcı bir görünüm elde etmek amacıyla, Ortadoğu'dan oldukça yüksek meblağlara ithal edildiği için, adına 'Muhammed mavis'i' denilen kobalt kullanılmıştır. İmparator Xuande⁵⁰'nin (1426-1435) saltanatında ise kobalt süslemeli porselenlerin teknik ve estetik anlamda ulaştığı muhteşemlik, yaygın olarak bu türün küresel doruk noktası şeklinde kabul edilmektedir (Bailey, 2013: 127). Hanedanlığın ilk dönemlerinde üretilen, Pragmatik olarak kabul edilen sade görünümlü porselenler dikkate değer ölçüde çarpıcı minimalist bir güzelliği, özgürce tasarlanan modellerde gözler önüne sermekte idi (Bailey, 2013: 130).

Goryeo'nun, o baskın Budist dünya görüşünden vazgeçmesi Kore'nin sosyal, politik ve kültürel alanlarda değişimler yapmasına yol açmıştır (Bailey, 2013: 123). Joseon Hanedanlığı döneminde porselen, Kore'nin yarısında, saray ve taşra fırınlarının gelişim sürecinde temel seramik çeşidi olarak kabul edilmekte idi. Seramik stillerindeki sürekli gelişim, Konfüçyüs öğretileri adına hükümet tarafından önemli ölçüde frenlenmiştir. Devletin desteklediği din olan Budizm'in düşüşü, yapılan tapınaklar Konfüçyüs ritüelleri için kullanılan seramiklerin üretilmesine yol açmıştır ("Korean Ceramics", ty: sy). Zira Konfüçyüs inancına göre doğum, ölüm, evlilik ve dini birtakım seremonilere eşlik eden ritüel objeler olan seramikler Joseon yaşamının adeta temelini teşkil etmekte idi (Bailey, 2013: 127). Az önce de değinildiği gibi Goryeo Hanedanlığı döneminde porselenler Konfüçyüs inancına ters düşmemesi amacıyla olabildiğince sade bir teknikle üretilirken Joseon dönemine bakıldığında bunun pek de uygulanmadığı görülmüştür. Fakat eşzamanlı diğer Asya kültürlerinde üretilen örneklerine göre Kore porselenleri renk ve süsleme yönünden oldukça sadedir. 15. yüzyıl sonlarından itibaren Joseon porselenlerinde az miktarda da olsa demir kahverengine çalan bir renk kullanılmaya başlanmıştır (Bailey, 2013: 126). Çoğunlukla Goryeo porselenlerinde bulunan form ve tasarımlarda birkaç güney fırınında kullanılan bu teknoloji Song Çin Hanedanlığından (960-1279) alınmıştır (Bailey, 2013: 127). Joseon Hanedanlığı süresince çok çeşitli seramikler üretilirken, üretimdeki devamlılık dikkati çekmektedir ("Korean Ceramics", ty: sy). Goryeo Hanedanlığı esnasında azalmaya başlayan seladonlara karşılık Joseon Hanedanlığı ile birlikte ise Japonya'da 'mishima' olarak bilinen porselenlerin üretiminde gelişim yaşanmıştır. Eşsiz mavi rengi ve tek renkli desenleri ile adeta kadınsı bir zarafeti yansıtan, Goryeo aristokratlarının kullandığı bu seladonlar yerini, gri-mavi ya da gri-sarı rengiyle ve üzerindeki oyma motifleriyle erkeksi öfkeyi yansıttığı ifade edilen Joseon porselenlerine bırakmıştır (Kim, 2005: 84).

Seladon sırlı seramikler ticaret yoluyla Osmanlı İmparatorluğu'na da ulaşmış, burada da kültürün bir parçası haline gelmiştir. Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda çok sayıda seladon sırlı porselen bulunmaktadır (Balyemez, 2018: 58). Topkapı Sarayı Müzesi Çin ve Japon porselenleri

⁵⁰ İmparator Xuande: 1426-1435 yılları arasında tahtta kalan imparator Xuande, aynı zamanda bir sanatçı ve sanatın da dikkate değer koruyucusu idi Yüksek kalitedeki Kore porselenleri onun döneminde üretilmiştir (Sotheby's, 2015: 1).

bölümü sorumlusu Ayşe Erdoğan 'Çin Seladonları' adlı bir makalesinde konuya ilişkin oldukça ilginç bir bilgiye yer vermektedir:

“Seladonların zehiri belli ettiği inancı, tercih edilerek kullanılmasına yol açmıştır. Özellikle İslam ülkelerindeki yaygın ama gerçek olmayan bu inanış, İslam kaynaklarında yer almaktadır. Kâtip Çelebi, Cihannüma adlı eserinde seladonların üç özelliğinin seladonları belli ettiğini yazar. Thévenot⁵¹, 1655-56 yılına ait anılarında, 'saraydan yeni çıkmış bir iç oğlandan öğrendiğime göre, hükümdara yemekler porselenden daha kıymetli, Çin toprağından yapılmış ve zehire karşı panzehir olan kaplarda verilirdi...' sözleriyle, Osmanlı sarayında da inanışın etkili olduğunu gösterir”.

Tarihte ilk yüzyıllardan beri Japon yağmacılar özellikle seramiklere yoğun ilgi göstermişlerdir. Her ne kadar genellikle ahşap eşyalar kullanılsa da, Japonya'da adeta değerli bir hazine yerine konulan seramikler, Kore'de sıradan eşya olarak nitelendirilmekteydi. Seramik çay takımlarının bir nevi sanat eseri addedildiği Japonya'da Zen-Budist çay seremonisi yönetici tabaka arasında çok revaçta idi. Bunun sonucunda ise Japon komutanlar Kore'ye saldırdıkları sırada seramik üretimi için hammaddeye olduğu kadar Kore seramik ve teknolojisini ele geçirmeye karşı da daima çok dikkatli olmuşlardır (Kim, 2005: 84).

14. Yüzyılda Yuan Çin'de pamuk ekimi hızla yayılmıştır. Yuanlı elçi Mun Ikchom⁵² (1329-1398), Güney Çin'den pamuk köklerini alarak, 1364'te Kore topraklarına eken ilk kişi olmuştur. Bu olaydan kısa bir süre sonra pamuk üretimi tekerlekli dokuma tezgâhının da icadıyla, sadece kenevir kumaş, pahalı ipek ve keten kumaşın da kullanıldığı ülkede giyim alanında adeta bir devrim yaratmıştır. Kore 11. yüzyılda Yuan Çin tarafından icat edilmiş olan barutu güçlü patlayıcı topraklara dönüştürerek geliştirmiştir. Bu teknoloji Moğollar tarafından fethedilen Merkez Asya'dan öğrenilmiştir. Yuan güçleri barutu Japon seferinde kullanmış ancak yapım metotlarını Goryeo'dan gizli tutmuştur. Ardından ise 14. yüzyılda söz konusu sır bir ziyareti sırasında Ch'oe Muson (?-1395) adlı tüccardan öğrenilmiştir. Yine bu yüzyılın başlarında ise sulama, saban sürme gibi tarımsal teknolojiler, Yuan Çin tarafından pirinç ekimine dair kitaplar aracılığıyla tanıtılmıştır (Kim, 2005: 67).

2. 3. İpek Üretimi

Silla tarihinde ipek üretiminin ilk belirtileri M. Ö. 37 yılında hanedanlığın ilk kral ve kraliçesi olan Kral Hyokkose⁵³ ve Kraliçe Aryong⁵⁴'un bunu teşvik ederek ilerletmeleri olmuştur. O dönemlerde altı adet büyük klandan oluşan hanedanlıkta köyden köye dolaşan kral ve kraliçe halka dut yapraklarından ipek böceği beslemesine ve ipek üretimine dair pek çok şey öğretmişlerdir. Sonucunda ise kozalardan eğrilerek iplik elde edilmiş ve giysiler için kumaş dokunması sağlanmıştır.

Kral Hyokkose'nin bu amaç doğrultusunda eşinin de kendisine eşlik etmesini istemesinin nedeni gerek eğirmenin, gerekse dokumanın daha ziyade kadınların ilgisini çekiyor olması idi. Aslına bakılacak olursa bu durum Asya topluluklarında gelenek halini almış yani kraliyet kadınlarının değerli

⁵¹ Jean de Thévenot (1633-1667): Fransız doğu gezgini (www.britannica.org).

⁵² Mun Ikchom (1329-1398): 1363 yılında Goryeo'ya ilk pamuk tohumunu getiren kişidir (Columbia Chronologies..., 2000: 207).

⁵³ Kral Hyokkose (Hyeokgeose): 12 yaşında iken Silla kralı olmuştur. Kral Pulgunae olarak da anılmaktadır. Pulgunae ise ülkeyi en parlak şekilde yöneten anlamına gelmektedir (Grayson, 2001: 93). Efsanevi addedilen kralın altın bir yumurtadan dünyaya geldiğine inanılmaktadır (Nelson, 2017: 87).

⁵⁴ Kraliçe Aryong: Silla'nın, bir ejderhadan dünyaya geldiği inancı olan ilk kraliçesi idi (Mc Cann, 1988: 59).

kumaşın üretimini denetleme ve yönetmeleri bir görev durumuna gelmişti. Sadece yumuşaklığı, giyimindeki hafifliği, soğuğa karşı koruyuculuğuyla değil, aynı zamanda oldukça az miktarda üretimi ipeğin ticarete pek fazla kullanılmamasına yol açmıştı. Silla'nın ne miktarda ipek ihraç edebildiği tam olarak bilinmezken, krallık ipeğin ne denli değerli olduğunun farkında idi (Adam, 1991: 12).

İpek üst sınıfın giyiminde kullanılan gelenekselleşmiş bir kumaş türü olduğu gibi Kore ve Çin arasında gerçekleştirilen ticarete vergi ya da para yerine geçen mallar listesinde yer almakta idi. Kore'ye ipek büyük ihtimalle Çin vasıtasıyla ulaşmıştır. Tarihi metin ve duvar yazıları gösteriyor ki, saf ipek milattan sonra ilk yüzyıllardan beri Roma ve Çin Han İmparatorluğu arasındaki yolun sonunda bulunan Kore'de aristokratlar tarafından giyimde kullanılmakta idi. Bu husustaki ilk örnekler Gyeongju⁵⁵ da 6. yüzyıl Tanrısal Tapınağı'nda bulunmaktadır (Pratt & Richard, 1999: 417).

Kore'de ipek maddi değerinden ziyade manevi anlamı açısından oldukça önemlidir. Öyle ki Silla Hanedanlığı sürecinde ipeğe kutsiyet atfedilmiştir. Bununla ilgili anekdotlardan biri ise şöyledir: Silla Hanedanlığı döneminde dindarlıkları ile büyük saygı gören evli çift bir adaya giderek orada yalnız başlarına yaşamaya başlamışlar. Ancak kasabalarını terk etmelerinin ardından yaşanan sel felaketi kasaba halkını perişan etmiş, kıtlık baş göstermişti. Bu çifte sevgi, saygı duyan kasabalılar ise onların 'güneş' ve 'ay' olduklarını, adaya gitmeleriyle yaşanan lanetin tüm bu acılara sebebiyet verdiğini düşünmüşlerdi. Öyle ki çiftin bulunduğu adaya, kasabaya geri dönmelerine yalvarması için çok sayıda elçi göndermişler ancak çifti bir türlü ikna edememişlerdi. Bu sırada çok ilginç bir şey olmuş ve 'Yanorang' isimli eş kralın yolladığı elçiye bir miktar saf ipeği verirken: "*Karımın yaptığı bu ipek kumaşı al ve cennete ada!*" demişti. Hediye edilen ipeği alan kralın Silla'nın başkentindeki dağa çıkarak bu kumaşı Cennetin Tanrısına adanmasıyla aniden bulutlar dağılarak güneş açmış; yaşananların ardından ise söz konusu kumaş kutsal sayılarak tapınakta muhafaza edilmeye başlanmıştır (Adam, 1991: 189-190).

2. 4. Kore'de Demir Üretimi ve Kültürü

Demir teknolojisinin tanınmasıyla birlikte, eskiye nazaran daha güçlü, keskin silah ve tarımsal araç gereçler kullanılmaya başlanmıştır. Tarım ve silahta gittikçe büyüyen etki refah ve gücün artışı kadar politik entegrasyona, eşitsizlik ve sosyal sınıflaşmaya öncülük eden sürecin ivme kazanmasıyla neticelenmiştir (Yi, 2002: 59).

Anılan Üç Krallık döneminde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda farklı demir üretim teknikleri geliştirilmiştir. Daha güçlü ve keskin olmasına gerek duyulan kılıçlar demire vurarak ezme tekniği ile üretilirken; tarımsal gereç ve donanımlar da kullanım alanlarına göre döküm ya da yine ezme tekniği ile yapılmakta idi (Yi, 2002: 64). Demir eşyalar üretimine bağlı olarak bıçakları ile ünlü Kore'de kılıç yapımı da oldukça önemli bir zanaat dalıdır.

2. 4. 1. Kore'nin Ünlü Kılıçları

Düzenli olarak Çin, Mançurya, Moğolistan ve Japonya gibi güçlü ve saldırgan komşuları tarafından istila edilen Kore bu durum karşısında silah ve savaş sanatını geliştirmek zorunda kalmıştır.

Kore kılıçlarının tarihçesi, tarih öncesi dönemlere kadar dayanmaktadır. Taştan imal edilen kılıçlar üç bin yıl öncesinde tüm Kore'de kullanılırken, demir yapımcılığı ise özellikle Üç Krallık döneminde gelişim göstermiştir (İ. Ö. 57-İ. S. 668). Demirden, bükülmek suretiyle yapılan kılıçlar Çin'in Han Hanedanlığı menşeli (İ. Ö. 206-İ. S. 220) ve sonrasında Kore ve Japonya'ya yayılmıştır. Üç Krallık dönemi boyunca Kore savaşçıları yaya, at üstünde, ok, yay ve mızrakları olan yaya

⁵⁵ Gyeongju: Bkz. bu makale dipnot no:17-18.

askerlerden ibaretti. Dövülmek suretiyle elde edilen gürzlu (topuzlu) demir kılıçlar askerlerin birebir savaşlarında kullanılmaktaydı. Koreli kılıç yapımcılarının gelişen teknikleri sayesinde, Kore bıçaklarının ünü de tüm bölgeye yayılmıştır.

Kore'nin ilk metal kılıçlarının İ. Ö. 18-İ. S. 668 yılları arasında Paekche Hanedanlığında üretildiği bilinmektedir. Söz konusu süreçte Japonya ile kılıç ticaretinde büyük gelişme kaydedilmiş, demir kılıçlar ve yapım tekniği de bu suretle İ. S. 6. yüzyılda Japonya'ya ulaşmıştır. Üretilen ilk kılıçlardan biri ise halka şeklinde kulpu olan kılıçtır. Kore'de 1300'lerde, savaş sanatını küçümseyen Konfüçyanizm'in kabul görmesiyle kılıç yapımında ciddi ölçüde düşüş yaşanmıştır. Askeri, feodal bir toplum olan Japonya'da samurayların alâmet-i farikası olarak addedilen kılıçların imalatında ilerleme kaydedilirken Korelilerin silahları, savaşı reddetmeleri neticesinde Koreli kılıç yapımcıları Japonya'ya göç etmiş ve teknolojik anlamda durgunlaşmıştır. Bu tarihten itibaren elbette ki Kore'de yine kılıç üretimi gerçekleşmiş ancak öncelikle bir savunma aleti olarak görüldüğü için teknik anlamda herhangi bir ilerleme elde edilmemiştir (swordsofkorea.com, ty: sy).

3. Ortaçağ'da Kore'de Para Sistemi ve Kullanımı

11. ve 13. yüzyıllar arası Kore'nin para tarihçesi hakkındaki inceleme Doğu Asya'daki politik, askeri ve ticari tarihle yakından ilişkilidir (Ho, 2014: 276). 942 yılında Goryeo Hanedanlığında, Liao'nun metal para kullanması nedeniyle tüm para kullanımı yasaklanmış ve söz konusu yasak 996'ya kadar sürmüştür. Fakat bu yasağa rağmen her iki ülke arasında, deve ve atlara karşılık olarak kenevir kumaşı⁵⁶, cilalı parlak objeler, porselenlerin kullanıldığı ticaret az da olsa devam etmiştir (Ho, 2014: 262).

996-1271 yılları arası yani Goryeo Hanedanlığının orta dönemleri ülkede iç istikrar, ekonomik büyüme ve ticarete eşsiz sayılabilecek ölçüde bir büyüme yaşanmıştır. Moğol istilasının hemen öncesinde 1232'de hanedanlıkta Jin ve Song Çin'den gelen yabancı tüccarların yanı sıra daha uzaklardan, Orta Doğu ve Japonya'dan, deniz aşırı memleketlerden gelen tüccarlar da bulunmakta idi (Ho, 2014: 263).

Goryeo Hanedanlığı süresince batıdaki komşularıyla kara ticareti ve Song Çin ile deniz aşırı ticaret gerçekleştirilmiştir. Liao ve Jurchen ile yapılan ticarete ise temel olarak at, sığır ve kürke karşılık gümüş eşya ve porselenler kullanılmıştır (Ho, 2014: 264). Jin ile ticarete ise altın ve gümüşten imal edilen değerli eşyalar, ginseng, ipek, alaca desenli Şam kumaşları, öküz, at, geyik, kürk ve köpek gibi oldukça kıymetli nesneler kullanılmıştır. Kore'nin Japonya ile arasındaki oldukça ufak çapta addedilebilecek olan ticari hayatta Goryeo, az evvel bahsedildiği üzere pek değerli eşyalar ihraç ederken; semer, kılıç, ayna, yosun, cıva, mürekkep taşı⁵⁷ ve ok ithal etmekteydi. Ayrıca, Goryeo Güneydoğu Asya'dan ipek, tıbbi ürün, kitap, müzik aleti, altın, gümüş objeler, kürk, kâğıt, kalem ve mürekkep de ithal etmiştir. Karşılığında da yüksek kalitede kâğıt, mürekkep, yeşim taşı⁵⁸ rengindeki seladon porselenleri, ginseng⁵⁹ ve tıbbi ürünleri ihraç etmiştir (Ho, 2014: 264).

⁵⁶ Kenevir kumaş: Kenevir Kuzey Yarımkürenin ılıman bölgelerinde yetişen, lateks taşımayan, otsu ve dotik bir bitkidir. Yani erkek ve dişi çiçekler ayrı bitkiler üzerinde oluşur. Gövdesi dik ve içi boştur. Kenevirin asıl ürünü olan liflerinin yanında tohumlarından da yararlanır. Tohumları % 335 oranında yağ içerir. Yarı kuruyan yağlardan olan bu yağ Arap sabunu, boya ve vernik yapımı gibi alanlarda kullanıldığı gibi, yemlik olarak da kullanılır. Tohumlardan yağ çıkarma sırasında geriye kalan küspe hayvan yemi olarak kullanılabilir. Daha detaylı bilgi için bkz. (Bakır, 2005: 28-30).

⁵⁷ Mürekkep Taşı: Kuru mürekkep ve suyun karıştırılarak Çin sanat ve kaligrafisinde kullanılan bir taştır (www.britishmuseum.org).

⁵⁸ Aslında yeşim taşı bir aktinot türüdür. $Ca Mg_3 Si_4 O_{12}$, $Ca_2 (Mg, Fe)_5 Si_8 O_{22} (OH)_2$. Monoklin düzeninde kristallenir. Kristalleri uzun prizma durumundadır. Sertliği 5-5,5 özgül ağırlığı 2,8-3,3'tür. Kimi zaman ışınlı

Sözünü ettiğimiz bu istikrar ve bayındır dönem, Moğolların açtıkları istikrarsızlık süreci ile 13. yüzyılda son bulmuştur (Ho, 2014: 267). Goryeo'nun bağımsızlık, özgüven ve askeri gücü o dönemin para politikalarına da yansımıştır. Doğu ve Kuzeydoğu Asya'da tekstil ürünleri ve hububat para yerine kullanılan en eski nesnelerdi. Gerçi 10. yüzyılda dahi bu para sistemi devam etmiş, Goryeo halkı tarafından ticarete para olarak giysi ve pirinç kullanılmıştır (Ho, 2014: 269).

Her ne kadar biraz daha erken olduğu tahmin edilse de Goryeo ilk metal parasını 1106 yılında kullanmıştır. Zira kaynaklarda bu durumun yanlış yorumlamalardan ötürü adeta gizemli bir hal aldığı görülmektedir. Ancak kral Taejo, daha önce de bahsedildiği gibi Liao ile ticari ilişkileri kesmek adına metal paraların kullanımına yasak getirmiştir. 10. yüzyılın ortalarında, kaynaklara göre, Goryeo kuzey komşusu Jurchen ile ata karşılık gümüş eşya ve ipek vermekte idi. Zira o dönem metalürjik olarak gümüş alanında oldukça gelişen Goryeo'nun, Jurchen ile ticari amaçla külçe gümüş dökümü yaptırması gümüş paraların oluşumunda bir başlangıç teşkil etmiştir (Ho, 2014: 269).

10.Yüzyılın sonları ile birlikte Goryeo, farklı ticaret ağlarındaki para ihtiyacını karşılamak üzere karma bir para sistemi izlemiş ve bu suretle de 976-982 yılları arasında bronz para üretimi yapılmıştır (Ho, 2014: 270). 996 yılında Liao İmparatorluğu ile ilişkilerin kurulmasından üç sene sonra Goryeo Hükümeti demir para basmaya başlamıştır. 1101'de ilk defa gümüş para kullanılmış⁶⁰, 1287'ye kadar yaklaşık iki yüzyıl geçerliliğini muhafaza etmiştir (Ho, 2014: 273)

Para konusunda dönüm noktası ise Yuan İmparatorluğu'nda 1275 tarihinde kâğıt paranın piyasaya sürülmesi olmuştur. Ülkeye gelen Yuan elçisi hükümetten kâğıt paranın kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla metal para kullanımına yasak konulması talebinde bulunmuştur. Kâğıt paraya şüpheyle yaklaşan Goryeo Hükümeti, gümüş paraları kaldırmak yerine daha küçük gümüş paraları (*so unbyong-küçük gümüş vazo*) piyasaya sürmeyi önermiştir. İki ülke arasındaki ticarete metal para kullanımına dair yasak uygulamaya konulmuş, Goryeo tüm altın ve gümüş paraları Yuan'ın kâğıt paraları ile değiştirmeyi kabul etmiştir. Ancak kâğıt paranın zoraki kullandırılması, istenen neticeyi vermemiş, vazo şeklindeki gümüş paranın değerinde herhangi bir artış yaşanmamıştır. Bunun yerine ise, bakır ile karıştırılarak imal edilen gümüş paraların yayılmasıyla enflasyon hız kazanmıştır (Ho, 2014: 275)⁶¹.

Aslına bakılacak olursa vazo şeklindeki gümüş paralardaki devalüasyon, kâğıt paranın ortaya çıkışından daha öncesine dayanmaktadır. 1328 yılı itibarıyla en yüksek kalitedeki eski, vazo şekilli gümüş paranın değeri düşmüştür. 1331 yılında Goryeo mahkemesi bu vazo şeklindeki gümüş paranın resmi olarak kaldırıldığını ilan etmiş; onun yerine kaliteli '*ufak gümüş vazo*' şeklindeki paraların

biçimleri de bulunur. Genellikle amorf kütleler durumunda görülür. Ona "aktinolit" ve "nefrit" de denir. Mineralin çekiç darbesine karşı sağlamlığı kendisini oluşturan mikroskopik liflerin kumaş gibi sıkça dokunmuş olmasından ileri gelir. Ortaçağda yeşim taşlı yüzük takınan kişiye yıldırım çarpmadığına inanılırdı. Bkz. Abdulhalik Bakır, **Ortaçağ İslam Dünyasında Taş ve Toprak Ma'mulleri Sanayi**, Ankara, 2001, s. 136.

⁵⁹ Ginseng: Panax türlerinin kökü olan ginseng, Kore ve Japonya'da binlerce yıldır geleneksel bitkisel ilaç olarak kullanılmakta ve günümüzde dünya çapında kullanılmakta olan bitkisel bir ilaçtır. Ginsengin aktif maddeleri gisenosidlerdir ve buna ginseng saponinleri denilmektedir. Son zamanlarda ginsengin farmakolojik ve fizyolojik etkileri üzerine Literatürde yer alan kanıtlarda artış olmaktadır. Ginseng, hasta organları canlandırmak ve homeostaz yeniden yapılanmasına yardımcı olmak için tonik olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar kardiyovasküler hastalıklar, kanser, bağışıklık eksikliği ve hepatotoksitesite gibi çok çeşitli patolojik koşullarda yaralı etkilerini göstermiştir. Son çalışmalar ise yaşlanma, CNS bozuklukları ve nörodejeneratif hastalıklar üzerinde de faydalı olduğunu ortaya koymuştur (Radad & Gille, 2004: 30).

⁶⁰ Uich'on'un tavsiyesiyle Goryeo kralı '*gümüş vazo*' şeklini resmi para şekli olarak açıklamış ve sürümdeki diğer paraların tümünü de yasaklamıştır. Adı '*hwalgu*' olan ve yüzde 80 oranında gümüş, yüzde 20 oranında ise bakır ihtiva eden bu yeni paralar, aslında coğrafi olarak Goryeo haritadaki şeklini andırmakta idi (Ho, 2014: 273).

⁶¹ Kâğıt paranın icadı ve kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz. Abdulhalik Bakır, **a. g. m.**, s. 151-154.

kullanılacağını açıklamıştır (Ho, 2014: 275). Böylelikle paranın değeri yükselse de basılan miktar yetersiz kalmıştır. Bu yeni ufak gümüş vazo şekilli paralar 14. yüzyılın son dönemlerine kadar yürürlükte kalmış, 1401 yılında ise kaldırılmıştır (Ho, 2014: 276). Vazo şekilli bu gümüş paradaki değer düşüşü, bir yandan ekonomik zorlukları şiddetlendirirken, öte yandan ise Goryeo Hanedanlığından Joseon Hanedanlığına geçiş sürecini hızlandırmıştır (Ho, 2014: 274).

Sonuç

Tarihsel geçmişi Paleolitik/Neolitik Çağ'dan Tunç Çağı'na geçildiği M. Ö. 1000 yılına dayanan Kore batıda Çin, doğuda Japonya, kuzeyde ise Rusya gibi büyük güçler tarafından çevrelenmiştir. 1500 yıl boyunca sadece üç hanedanlık tarafından yönetilmiştir. Özellikle Goryeo Hanedanlığı sürecinde ülke ticareti önemli ölçüde canlanmıştır. Çin ile karşılıklı olarak gerçekleştirilen ticarete Koreli tüccarlar ülkelerine ipek, seramik, tıbbi bitkiler, parfüm ve müzik enstrümanları getirmiştir.

Seramik üreticiliği Kore'de halen devamlılığını muhafaza etmekte olan bir sanat dalı olmakla birlikte en ünlü Kore seramikleri ise Goryeo ve Joseon Hanedanlık dönemlerine ait seramiklerdir. Bu bağlamda en revaçta olan çeşidi ise 'seladon' sırlı seramikler olmuş; inanç kültürüyle ilgili olarak ortaya çıkan bir renk kimliğini sembolize eden seladon seramikler Çin'de kutsal sayılan yeşim taşının rengine öykünülerek üretilmiştir. Kore'nin ortaçağ endüstriyel hayatında önemli etkileri bulunan Konfüçyanizm öğretisi seladon seramiklerinin üretimine de yansımıştır. Konfüçyanizmin daha sade ve süssüz bir şekil almasına neden olduğu seladon seramikler sıradan halka nispeten büyük ölçüde saray halkı tarafından tercih edilmekteydi. Zaman içerisinde seramik üretimi doğrultusunda kurulan seramik rotası ise bir yandan Çin porselenlerinin ticaretine yol açarken, aynı zamanda Kore seramikçiliğinin bir porselen endüstrisine dönüşümünü sağlayacak bilgileri de edinmeyi kolaylaştırmıştır. Osmanlı sarayına da, içerisine konulan yemeğin zehirli olup olmadığına göre renk değiştirmesiyle girmeyi başarabilen bu seramikler günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenmektedir.

İlk kez 1364'te Güney Çin'den getirilerek ekilen pamuk, tekerlekli dokuma tezgâhının icadının neticesinde kumaş çeşitlerindeki artışla ülkede giyim alanında adeta bir devrim yaşanmıştır. Barutun güçlü patlayıcı toprak şekline dönüşmesinin sırrını ise 14. yüzyılda bir tüccardan öğrenen Kore'de sulama, saban sürme gibi tarımsal teknolojiler Yuan Çin tarafından pirinç ekimine dair kitaplar aracılığıyla tanıtılmıştır. Tarih boyunca gerek coğrafi konum ve şartların, gerekse Çin kültürünün günümüze yansıyan etkilerinin şekillendirdiği Kore, Ortaçağ'da ekonomik ve endüstriyel anlamda oldukça önemli bir yere sahip idi.

KAYNAKÇA

- Adam, Edward (1991), **Korea's Golden Age**, International Publishing, Seoul.
- Avirmed, Enkhbat (2011), **Kök Türk ve Uygur Çağındaki Moğol Asıllı Hakanların Siyasi ve Kültürel Durumları** (6 ve 9. Yüzyıllarda), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- Bailey, Penny (2013), **"The Underglazed Ceramic of the Joseon Dynasty"**, NMK 2013 Museum Net work Fellowship Research Papers, National Museum of Korea, University of Queensland, ss. 119-154.
- Bakır, Abdulhalik (2001), **Ortaçağ İslam Dünyasında Taş ve Toprak Ma'mulleri Sanayi**, Ankara.

-Bakır, Abdulhalik (2001), **Ortaçağ İslam Dünyasında Deri, Tahta ve Kâğıt Sanayi**, Belleten, Cilt: LXV-Sayı: 242-Yıl: 2001 Nisan, s. 75-160.

-Bakır, Abdulhalik (2005), **Ortaçağ İslam Dünyasında Tekstil Sanayi Giyim - Kuşam ve Moda**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

-Balyemez, Ayşe (2018), “**Seramikte Malzeme Taklidi Geleneği ve Renk- Tradition of Material Imitation and Color in Ceramic**”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü, *Journal of Arts*, Vol. 1, Issue.1, İstanbul, ss. 51-60.

-Barnes, Gina L. (2001), **State Formation in Korea: Historical and Archaeological Perspectives**, Curzon, United Kingdom.

-Chung, Kae. H. Lee & Chong, Hak & Jung, Ku Hyun (1997), **Korean Management Global Strategy and Cultural Transformation**, Walter de Gruyter, Berlin.

-Collins, Robert (2016), **Pyongyang Republic, North Korea's Capital of Human Rights Denial**, Committee for Human Rights in North Korea, Korea.

-**Columbia Chronologies of Asian History and Culture** (2000), Ed. John S. Bowman, Columbia University Press, New York.

-Design of Seoul (2002), **600 Years of Design**, Unesco City of Design Seoul, www.unesco.org

-Goryeo Dynasty Educator Workshop (2003), **Goryeo Dynasty: Korea's Age of Enlightenment (818 to 1392)**, Asian Education, ss. 1-55.

-Grayson, James Huntley (2001), **Myths and Legends from Korea, Annotated Compendium of Ancient and Modern Materials**, Routledge, U.S.A.

-Han, Jongwoo (2014), **Power, Place and State - Society relations in Korea - Neo - Confucian and Geomantic Reconstruction of Development State and Democralization**, Lexington Books, United Kingdom.

-Han, Jongwoo (2014), **Power, Place and State-Society Relations in Korea, Neo Confucian and Geomantic Reconstruction of Development State and Democralization**, Lexington Books, U.S.A.

-Hang, Henry Choi Sze (2016), “**China, Imperial: 8. Qing or Manchu Dynasty Period 1636-1911**”, The Encyclopedia of Empire, John Wiley & Sons Ltd. ss. 1-11.

-Ho, Seong Jun (2014), “**Monetary Authority Independence and Stability in Medieval Korea: Koryo Monetary System Through Four Centuries of East Asian Transformations, 918-1392**”, Financial History Review 21.3, European Association for Banking and Financial History, ss. 259-280.

-Howe, Christopher (2007), “**Shadows, Illusions, and Realities in the History of Modern Manchuria**”, Chinese Perspectives, China and Its Past: Return, Reinvention, Forgetting, ss. 32-38.

-Hye Ch'o (ty), **The Hye Ch'o Diary: Memoir of the Pilgrimage to the Five Regions of India**, Çev. Yang, Han-Sung; Jan, Yun-Hua; Lida, Shotaro; Preston, Laurence W., Asian Humanities Press.

-**Japanese Culture, Its Development and Characteristics, Anthropology and Ethnography** (2004), Ed. Robert J. Smith & Richard K. Beardsley, Routledge Library Editions, Great Britain.

-**Jogye Order of Korean Buddhism** (2018), The Social and International Affairs Department of Jogye Order's Administrative Headquarters, Seoul, Korea, ss. 1-59.

-Kahn, Herman (1979), **World Economic Development: 1979 and Beyond**, Boulder Co.

-Kang, H. W. (1974), "**Institutional Borrowing: The Case of the Chinese Civil Service Examination System in Early Koryo**", The Journal of Asian Studies, Vol. 34, No. 1, November, ss. 109-125.

-Kim, Bowon (2010), "**Cultural Forces and Historical Events to Shape Organizing Principles in Korea: An Explatory Perspective**", Management Decision, Vol. XLVIII/5, ss. 826-841.

-Kim, Djun Kil (2005), **The History of Korea**, Greenwood Press, London.

-Kim, Kyu Hyun (2012), "**The Sino-Japanese War (1894-1895): Japanese National Integration and Construction of the Korean 'Other'**", International Journal of Korean History, Vol. 17, No. 1, ss. 1-27.

-Kim, Jinyoung & Lee, Jaeyeong & Lee, Jongoh (2015), "**Goryeoyong and Mongolpung in the 13th - 14th Centuries**", Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung, Vol. 68(3), ss. 281-292.

-Kim, Minkoo (2017), **The Review of Gyeongju: The Capital of Golden Silla by Sarah Nelson**, Korea, ss. 168-170.

-Kim, Sangheon & Park, Jinho (2017), "**Digital Representation of Seokguram Temple UNESCO World Heritage Site**", Augmented Reality and Virtual Reality, ss. 379-384.

-**"Korean Ceramics"** (ty), National Gallery of Victoria (NGV), Melbourne, Australia, <https://www.ngv.vic.gov.au>.

-Lee, Hun-Chang (2010), "**How Geography and International Relations Shaped Economic Development in the Republic of Korea**", Procedia Social and Behavioral Sciences 2, ss. 7208-7217.

-Lee, Ki-baik (1984), **A New History of Korea**, Çev. Edward W. Wagner & Edward J. Shultz, Harvard University Press, London.

-Lee, Sang Taek (1996), **Religion and Social Formation in Korea**, Minjung and Millenarianism, Mouton de Gruyter, Berlin.

-Lew, Young Ick (2000), **Brief History of Korea, A Bird's Eye View**, The Korea Society, New York.

-Liu, Xinru (2010), **The Silk Road in World History**, Oxford University Press.

-Mc Cann, David R. (1988), **Form and Freedom in Korea Poetry**, E. J. BRILL, Leiden.

-Mizuho, Bank (ty), "**China Business Promotion Division**", ss. 1-4.

-Myint, Khin (2016), "**Buddhism in Myanmar**", University of Mandalay Open Access Repository (UMAR), Suratthani Rajabhat University, Thailand.

-Namwon, Jang (2008), **“The Marine Transportation, Ceramic Industry and Circulation in Goryeo Dynasty”**, Ehwa University, Journal Art of History (Misulsa Yon’gu) 22.

-Nelson, Sarah Milledge (2017), **Gyeongju, Capital of Golden Silla**, Routledge, London/New York.

-Ogden, Jack (2007), **“Ancient and Historic Metals”**, Conservation and Scientific Research Proceedings of a Symposium Organized by the J. Paul Getty Museum and the Getty Conservation Institute, November 1991, Singapore, ss. 153-182.

-Ok, Gwang & Park, Kyoung-ho (2016), **“Martial Arts and Ideology of Hwarang, the Ancient Korean Warrior”**, Martial Arts and Traditional Sports in Asia: History, Culture and Politics, The International Journal of the History of Sport, Vol. 33, Issue: 9, ss. 951-962.

-Park, Josh (2010), **“Confucianism in Korea’s Economic Revolution”**, World Development Indicators Database, World Bank, ss. 116-125.

-Park, Sam Ock (2014), **“A History of the Republic of Korea’s Industrial Structural Transformation and Spatial Development”**, Reshaping Economic Geography in East Asia, Chapter 19, ss. 320-337.

-Pranav, Kiran & Katiyar, Aayush (2018), **“Transformation of South Korea from a Third World Agrarian Economy to a Technologically Advanced First World Country”**, International Journal of Advance Research and Development, Vol. 3, Issue 1, ss. 166-170.

-Pratt, Keith & Ruth, Richard (1999), **A Historical and Cultural Dictionary**, Boca Raton: Curzon Press.

-Ryu, King & Ronald, Cervero (2011), **“The Role of Confucian Cultural Values and Politics in Planning Educational Programs for Adults”**, Adult Education Quarterly, Vol. LXI/2, ss. 139-160.

-Radad, Khaled & Gille, Gabriele & Rausch Wolf - Dieter (2004), **“Use of Ginseng in Medicine: Perspectives on CNS Disorders”**, Iranian Journal of Pharmacology & Therapeutics (IJPT), ss. 30-40.

-Sasaki, Randall & Lee, Chul Han (2010), **“Goryeo Dynasty (918 - 1392), Shipwrecks in Korea”**, Shipwreck ASIA: Thematic Studies in East Asian Maritime Archaeology, Edited by: Jun Kimura, ss. 56-73.

-Seth, Michael J. (2010), **A Concise History of Modern Korea - From the Late Nineteenth Century to the Present**, Rowman & Littlefield Publishers Inc., United Kingdom.

-Shultz, Edward J (2002-2003), **“Korean History: Introduction”**, Vol. 14, Issue. 2, Hawaii University Press, ss. 14-15.

-Sotheby’s (2015), **“The Soul of Japanese Aesthetics-The Tsuneichi Inoue Collection”**, London, ss. 1-3.

-**Three Baskets (Tipitaka) in Buddhism**, Buddhism Course, ss. 261-310 (www.urbandharma.org).

-Tu, Wei-Ming (1985), **Confucian Thought: Selfhood as Creative Transformation**, State University of New York, New York.

-**Song Dynasty Ceramics Catalogue**, The Ronald W. Longdorf Collection, J. J Lally & Co. Oriental Art, March 15 to April 13, 2013.

-Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (ty), “**Silk Roads, Republic of Korea**”, <https://en.unesco.org/silkroads>

-Yi, Kun (2002), **National Museum of Korea**, Tangehon Publishing Company, Seoul.

-Zhang, Zhichao; Wang, Yuwang; Li, Dedong; Lai, Chunkit (2019), “**Lithopheric Architecture and Metallogenesis in Liadong Peninsula, North China Craton: Insights From Zircon Hf-Nd Isotope Mapping**”, Minerals 2019, 9, 179 (MDPI), ss. 1-19.

-www.ancient-origins.net

-www.ancient.eu (haritalar)

-www.britannica.com

-www.cc.columbia.edu/cu/cup (Columbia Electronic Encyclopdia)

-www.islamansiklopedisi.org

-www.newworldencyclopedia.com

-www.swordsofkorea.com/history

-www.whc.unesco.org

RESİMLER

İpek Yolu'nu Gösteren Bir Harita

Koguryo, gücünün ve yayılmasının zirvesinde olduğu 5. yüzyılda, Güney Mançurya ve Kore Yarımadasının kuzey yarısına kadar uzanan geniş bir alanı kontrol eden bir imparatorluktu. Üç Krallığın siyasi ve kültürel olarak en gelişmiş olan Koguryo, diğer iki krallık Bekje ve Silla'yı gölgede bırakmıştır. Koguryo M. S. 427'de başkentini Pyongyang olarak ilan etmiştir.

Yamato

Physical Map of East Asia

Silla'ya ait çok sayıdaki kültürel objede İpek Yolu'nun etkileri açıkça görülmektedir. Buna örnek olarak ise Anka kuşu başlı cam şişe, çeşitli kesme cam kadehler, işlemeli cam gerdanlık, küpe⁶² süslü kına sahip hançer gösterilmektedir.

⁶² Kore'nin altın küpelerde tel kullanmış olması, kökenlerinin Doğu'ya ait olduğu izlenimini yaratmaktadır (Ogde, 2007: 164).

Silla Hanedanlığı Mücevherleri⁶³

Cam Gerdanlığı⁶⁴

⁶³ Silla Korea and The Silk Road, s. 73, 74, 75.

⁶⁴ Cam Gerdanlık: Silla Korea and The Silk Road, s. 67.

Birleşik Silla dönemi (668-935) barış ve istikrarın sağlandığı bir refah dönemi idi. 676'ya kadar Tang'ın yardımıyla Silla hem Bekje hem Koguryo Krallıklarını yıkarak kendi bünyesine katmıştır. 698'de eski Koguryo halkı, Güney Mançurya'dan Kore yarımadasının kuzey yarısına kadar uzanan Koreli-Mançuryalı bir devlete katmıştır.

Gyeongju'daki Sokkuram Tapınağı⁶⁵

⁶⁵ Silla Korea and The Silk Road, s. 78-79

Shandong Yarımadası

Goryeo Hanedanlığının (918-1392) kurucusu Wang Kon kuzeye yayılmayı ana politika olarak belirleyerek bu yeni hanedanlığın Koguryo Krallığı'nın doğrudan varisi olması niyetindeydi. Wang Kon yeryüzü falı teorilerine dayanarak Koguryo'nun başkentini Pyongyang, kendi deyimiyle Sogyong olarak (Batı Başkenti) olarak belirlemiştir.

Song Çin ve Liao İmparatorlukları

Song Çin ve Jin (Khitani)

Dünyaca ünlü, kutsal yeşim taşı renkli ‘seladon’ sırlı seramikler⁶⁶

Demir Miğferler⁶⁷

⁶⁶ Song Dynasty Ceramics Catalogue, The Ronald W. Longdorf Collection, J. J. Lally & Co. Oriental Art, March 15-April 13, 2013.

⁶⁷ www.swordsofkorea.com/history

Goryeo Hanedanlığı'nın Bronz Paraları⁶⁸

Küçük gümüş vazo şekilli para (solda)
Üretilen gümüş külçe (sağda)⁶⁹

⁶⁸ Ho, 2014: 271

⁶⁹ Ho, 2014: 272.